

Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

2012

Tudományos Diákköri Szemle

SZÉCHENYI TERV

TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI SZEMLE

2012

Jelen kiadvány megjelenését „Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával” című, TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 azonosítószámú projekt támogatja. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Tudományos Diákköri Szemle
2012

Szerkesztette:

Bóka János

Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
2012

© Antali Dániel Gábor, Auer Ádám, Czakó Barbara, Endrődi Gábor, Fodor Antal, Hajdú Dóra, Hambalkó Orsolya, Heilmann Angéla, Kecskés Tamás, Klenanc Miklós, Kupeczki Nóra,

László Csaba Antal, Mátyus Ákos, Nagy Ágnes Petra, Nagy Mariann Veronika,
Oroszi Attila, Szabó Gergely, Szigeti Tamara, 2012

© Bóka János, 2012

© Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

Minden jog fenntartva. Bármilyen másolás, sokszorosítás illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához van kötve.

Műszaki szerkesztés:.....

Nyomdai kivitelezés: Fárosz Nyomda Kft.

ISSN

Tartalom

Előszó	7
Állam- és Jogtudományi Szekció	9
Auer Ádám: A részvényesi joggyakorlásra vonatkozó „corporate governance” szabályok alkalmazása Németországban és Magyarországon (<i>I. díj, Pro Scientia Aranyérem</i>)	9
Hajdú Dóra: A fájlcsere elleni küzdelem egy lehetséges útja – Három a francia igazság? (<i>I. díj</i>)	45
Heilmann Angéla: Megelőzni a támadást? A védőberendezés útján gyakorolható szembeszállási jog dogmatikai kérdéseiről (<i>I. díj</i>)	85
Heilmann Angéla – Nagy Ágnes Petra: A régészeti örökség büntetőjogi védelme (<i>I. díj</i>)	119
Kecskés Tamás: A Délvidék magyar gyökerű büntetőjoga a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság idején (<i>I. díj</i>)	153
Nagy Ágnes Petra: A határokon átívelő egészségügy, különös tekintettel a szolgáltatások szabad áramlására (<i>II. díj</i>)	185
Szabó Gergely: Méltányosság a polgári jogi deliktualis felelősségben (<i>III. díj</i>)	219
Szigeti Tamara: A Jász kun Kerület bíraskodási gyakorlata a gyilkosságok vonatkozásában 1844–1848 között (<i>III. díj</i>)	257
Antali Dániel Gábor: A kék bolygó kincse. A vízhez való jog szabályozása nemzetközi és nemzeti szinten (<i>Különdíj</i>)	279
Czakó Barbara: Dogmatikai kérdések a stádiumtan köréből, különös tekintettel a befejezettség szakaszára (<i>Különdíj</i>)	313
Fodor Antal: Korruptió a Római Birodalomban – különös tekintettel Cicero Verres ellen mondott beszédeire (<i>Különdíj</i>)	351
Hambalkó Orsolya – László Csaba Antal: MiFID Felülvizsgálat 2010 – a kereskedés átláthatóságának szükségessége és a felülvizsgálat lehetősége az új piaci körülmények között – különös tekintettel a szabályozott piacokra és az MTF-ekre vonatkozó szabályokra (<i>Különdíj</i>)	385
Klenanc Miklós: A magyar, a horvát és a szerb takeover-szabályozás harmonizáltsága az Európai Unió jogával (<i>Különdíj</i>)	421
Kupeczki Nóra: A házasságtörés bűncselekménye a klasszikus római jogban (<i>Különdíj</i>)	455
Oroszi Attila: A köztisztviselők fegyelmi felelőssége (<i>Különdíj</i>)	489
Társadalomtudományi Szekció	525
Endrődi Gábor: Hagyományos és internetes társadalmi mozgalmak – a taxisbloká és az augusztus 20-i tűzijátékról lemondók Facebook csoportjának példáján (<i>II. díj</i>)	525
Mátyus Ákos: Csillagok, határok, magyarok (<i>Különdíj</i>)	547
Nagy Mariann Veronika: Európa identitás és az Európai Unió (<i>Különdíj</i>)	579

Kecskés Tamás

A Délvidék magyar gyökerű büntetőjoga a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság idején

Helyezés: I. díj (Egyetemes jogtörténet tagozat)

Témavezető: Dr. Homoki-Nagy Mária egyetemi tanár

I. Előszó

A magyar jog története bizonyos értelemben nem fejeződött be a trianoni békeszerződés után az elszakított területeken sem. Munkám célja e poszthumusz fejlődési folyamat bemutatása egy konkrét példán, nevezetesen a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz kerülő délvidéki területek büntetőjogán keresztül.

Nem kell Québecig, Skóciáig vagy akár Indiáig elmenni ahhoz, hogy partikuláris jogalkalmazással találkozassunk. Elég, ha időben megyünk egy picit vissza, és e jelenség kifejezetten magyar kötődésű változataival is megismerkedhetünk.

A dolgozatban főként a vizsgált területen alkalmazott jogforrások ismertetésére és a bírósági gyakorlat bemutatására kerül majd sor. Ezen túl a témakör alaposabb megértéséhez szükséges háttérismeretek sem maradnak ki, mint az események történeti háttere, az országban jelen levő partikularizmus általános jellemzői és a bírói szervezet prezentálása.

II. Történeti bevezető

1. A magyarországi területek szerb megszállása

A gazdaságilag megroppant és a nemzetiségi konfliktusokkal terhelt Osztrák–Magyar Monarchia kénytelen volt vesztesként kihátrálni a négy éve tartó nagy háborúból. 1918. november 3-án a páduai egyezményben fegyverszünetet kötött az antant hatalmakkal. Az egyezmény azonban nem rendelkezett arról, hogy Magyarországnak milyen területeket kell kiűrtenie a balkáni fronton, így a francia Franchet d'Esperay tábornok által vezetett antant haderő továbbnyomult észak felé, átlépve az akkori szerb-magyar határt. A rendezetlen kérdések tisztázására érkezett Belgrádba delegációjával Károlyi Mihály november 7-én. Öt nap múlva, azaz november 13-án került sor a belgrádi egyezmény aláírására, amely alapján a magyar hadseregnek nyolc napon belül el kellett hagynia a Nagyszamos felső völgye – Beszterce–Marosvásárhely–Maros-torkolat–

Szabadka–Baja–Pécs–Dráva folyó vonalától délre fekvő területeket.¹ Az egyezményben arról is megállapodtak, hogy a szóban forgó területeken meghagyják a magyar közigazgatást, ami a gyakorlatban nem valósult meg. Még ezen a napon a szerb hadak megszállták Szabadkát, Zombort, Baját, november 15-én pedig Pécsét, Mohácsot és Barcsot. Eközben a bánáti területekre is bevonultak, így Resicabányára, Nagybecskerekre, Nagyikindára, Szőregre, Temesvárra, Lugosra stb. A délebbi városok elfoglalására (pl.: Újvidékére november 9-én) még az egyezmény elfogadása előtt sor került.

A demarkációs vonalat már november második felében átlépték a szerb-horvát-szlovén hadak, így került sor december elején a Muraköz megszállására is. Mivel a bánáti területekre Románia is igényt tartott, egy esetleges szerb-román összetűzés megakadályozása érdekében a franciák megszállták Szegedet és Aradot.

2. Az újvidéki „nemzetgyűlés”

A délvidéki szerb politikai elit már szinte a Monarchia összeomlásának első pillanataiban szervezkedni kezdett a déli területek Magyarországtól való elszakadása érdekében. November 4-én megalakult a Szerb Nemzeti Bizottság (*Srpski Narodni Odbor*), amely célul tűzte ki a magyarországi szerbek és más délszláv népek jogainak biztosítását a népek önrendelkezési joga alapján.² A Bizottság leginkább Újvidéken ülésezett, minden erejével a „nagy nemzetgyűlés” megszervezésén fáradozott, melynek rendeltetéseként a délvidéki területek sorsáról való döntést határozták meg. A választásra vonatkozó szabályokat november 17-én hirdették ki. Bár vagyoni cenzust nem írtak elő, és a nők is megszerezték mind az aktív, mind pedig a passzív választójogot, a későbbi választási rendszer mintájául is szolgáló szabályzat demokratikusságát nem kell túlhangsúlyozni. Hiszen szavazati joggal csak a szerb, a bunyevác és az egyéb szláv nemzetiségűek rendelkeztek, az érintett területen együttesen abszolút többséget alkotó magyar és német lakosok nem voksolhattak. A kérdés valójában nem az volt, hogy a lakosság többsége egyet ért-e a Magyarországtól való elszakadással, hanem, hogy a szláv népesség melyik délszláv államalakulathoz szeretne csatlakozni. Az egyik tábor az október 29-én Zágrábban kikiáltott Szlovén–Horvát Szerb Államhoz való csatlakozás mellett foglalt állást, ami a Monarchiából való kiszakadásukat már korábban kinyilvánító délszláv területekből állt, és amely november 24-én ki is mondta az egyesülést a „Vajdasággal”. Jaša Tomić³ radikálisai azonban a Szerbiához való csatlakozást támogatták.⁴

¹ Lásd: 1. ábra

² Ljubomirka Krkljuš: *Istorija država i prava Srpskog naroda*. Pravni fakultet Novi Sad, Újvidék, 2008, 287.

³ Jaša Tomić (1856–1922) a *Zastava* c. magyarországi szerb kisebbségi politikai lap szerkesztője. Versecen született. 1899-ben megölte a szintén kisebbségi lapszerkesztő Miša Dimitrijevićet, amiért hét év börtönre ítélték. Újvidéken halt meg.

⁴ A. Sajti Enikő: *Impériumváltások, revízió és kisebbség – Magyarok a Délvidéken 1918–1947*. Napvilág Kiadó Budapest, 2004. 13.; Krkljuš, 2008. 287.

Végül 1918. november 25-én sor került Újvidéken A bánáti, a bácskai és a baranyai szerbek, a bunjevacok és más szlávok nagy nemzetgyűlésére (*Velika narodna skupština Srba, Bunjevaca i ostalih Slovena u Banatu, Bačkoj i Baranji*).⁵ Ezen egyhangúlag megszavazták a „népek önrendelkezési joga alapján” a gyűlés nevében szereplő régiók azon részeinek csatlakozását a Szerb Királysághoz, amelyeket az antant balkáni erői megszálltak. (Vagyis Tomićék akarata érvényesült). Az eredmény nem meglepő, hiszen magát a gyűlést a szerb kormánnyal való tárgyalás, és ilyen irányú megállapodás miatt tartották meg. Szempontunkból e gyűlés azért is fontos, mert egyik határozatára vezethető vissza a magyar jog hatályban maradása a Délvidéken.

Egy nappal korábban, azaz november 24-én a ma nagyobb részben a Vajdasághoz tartozó Szerémség Szerbiával való egyesülését is deklarálták a rumai gyűlésen. November 26-án pedig a podgoricai nagygyűlés mondta ki a Petrović-Njegoš uralkodóház trónfosztását és Montenegró Szerbiához való csatlakozását. Végül december 1-jén a Szlovén–Horvát–Szerb Állam és a Szerb Királyság egyesítésének kimondásával kikiáltották a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságot (röviden SZHSZ Királyság), melynek trónját I. (Karadorđević) Péter szerb király foglalhatta el.⁶

Érdekes, hogy a délszláv történetírás nem Trianont, hanem az újvidéki Nagy Nemzetgyűlést tartja számon a terület-elcsatolás időpontjaként.⁷ Ez a vélemény azonban több ponton is támadható. Egyrészt egy vitatott legitimitású testület egyoldalú nyilatkozatáról van szó, amiből csak az vezethető le, hogy az említett területen élő lakosság szláv része egyetért a Szerbiához való csatlakozással. Ezen túl az álláspont képviselői gyakran úgy tesznek, mintha ezen a gyűlésen pont azoknak a területeknek az elcsatolásáról „döntöttek” volna, amelyek később a békeszerződés alapján a délszláv államhoz kerültek. Bácska, Bánát és Baranya az antant által megszállt részei lényegesen nagyobb területet ölelnek fel, mint amit a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság végül megkapott.⁸ Az újvidéki Nemzetgyűlés határozata értelmében Szerbiához kerültek volna olyan települések, mint a ma is Magyarországhoz tartozó Pécs, Baja vagy Mohács, illetve a végül Románia által megszerzett Temesvár, Lugos és Resicabánya is. Másrészről nem került volna a szerb államhoz Horgos, amit a szerb hadsereg megszállt ugyan, de Csongrád vármegyéhez tartozván nem képezte Bácska, azaz Bács-Bodrog vármegye részét.

Az mindenesetre igaz, hogy az említett gyűlést követően Szerbia (majd az SZHSZ Királyság) sajátjaként tekintett a Délvidékre.

⁵ Uo.

⁶ Krkljuš: i. m. 293.

⁷ Vö.: Krkljuš: i. m. 286–289.; Drago M. Njegovan: *Prisajednjenje Srema, Banata i Bačke*. Muzej Vojvodine, Újvidék, 2001.

⁸ Lásd: 1. ábra

3. A délvidéki regionális kormány

A szerb megszállással és az újvidéki Nemzetgyűléssel egy de facto független kormányzat jött létre a vizsgált területek egy részén. A Nemzetgyűlés ugyanis felállította a (magyar azonos nevű testülettel nem összekeverendő) Nagy Nemzeti Tanácsot (*Veliki narodni savet*), ami létrehozta a Nemzeti Igazgatóságot (*Narodna uprava za Banat, Bačku i Baranju*). A Nemzeti Tanácsnak elsősorban rendeletalkotási jogköre volt. Emellett felügyelte a Nemzeti Igazgatóság munkáját, ami pedig a végrehajtóhajtó központi szerveként, vagyis egyfajta „kormányként” funkcionált tizenegy „minisztériummal”.⁹

Az egyesülést a szerb, majd később a délszláv állam is elismerte, a regionális kormányt azonban nem. A délszláv kormányfő már december 20-án követelte a november 25-én megalakult délvidéki kormányzat lemondását.

A regionális kormányzat hatalma nem terjedt ki az elszakadásukat kinyilvánító területek egészére. Ugyanis még a szerb megszállás előtt a német Róth Ottó vezette Bánáti Nemzeti Tanács 1918. november 1-jén kikiáltotta az önálló Bánáti Köztársaságot, amely a Károlyi-kormány támogatását élvezte. Ennek célja valójában az volt, hogy a bánáti (és a bácskai) területeket megőrizze Magyarország számára. Bár a francia–szerb csapatok már november közepén megszállták a területeket, a Nemzeti Igazgatóságnak csak 1919. február 20-án sikerült átvennie a hatalmat a Bánságban.¹⁰

A Nemzeti Igazgatóság 1919. március 11-éig működött. Ezt követően a belgrádi kormányhoz, pontosabban a Belügyminisztérium ún. Bácska–Bánát–Baranya ügyosztályához került a délvidéki területek igazgatása.

4. A tisztviselői, a bírói és az ügyészi kar leváltása

A Nagy Nemzeti Tanács december 4-ei döntése nyomán a Nemzeti Igazgatóság új főispánokat nevezett ki, és meghatározta az új hatalom által megkövetelt hűségeskü szövegét.

Mivel a tisztviselők fizetésüket továbbra is a magyar államtól kapták (hiszen jogilag még mindig Magyarország részét képezték a délvidéki területek), a magyar kormány a hűségeskü megtagadására bízta őket, aminek rendre eleget is tettek. Ez a főispánok után a polgármesterek és a jegyzők leváltását eredményezte, mivel az eskü megtagadása a Nemzeti Igazgatóság 1919. január 2-ai rendelete alapján elbocsátással járt.¹¹ Helyükbe többnyire laikus szlávokat neveztek ki. Az elbocsátások mellett meghurcoltatások is érték az esküt megtagadó tisztviselőket. Az említett rendeletben az olvasható, hogy a Nemzeti Igazgatóság „nem gördít akadályt” a tisztviselők magyar fennhatóság alatt álló területre való költözése elé, de „nem garantálja, hogy a katonai parancsnokság a katonai érdekek

⁹ Gordana Drakić: *Sudska vlast na području Vojvodine od 1918. do 1919. godine*. In Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, 2002. 372.

¹⁰ A. Sajti: i. m. 13.

¹¹ A. Sajti: i. m. 23.

szempontjából, forgalmi okokra hivatkozva a legfontosabb személyi szükségleteken túlmenő szállításokat is engedélyezni fog”.¹² Vagyis előfordult, hogy a legszükségesebb ingóságai nélkül (egy szál ruhában) dobták át őket a demarkációs vonalon, mint ahogy a zombori tisztviselők példája mutatja.¹³

Az igazságszolgáltatás dolgozói nem egyénileg, hanem kollektíven tagadták meg az eskü letételét, a bíróságok és az ügyészségek munkájukat beszüntették. Ezért a Nemzeti Igazgatóság katonai bíróságokat állíttatott fel, amelyek polgári ügyekben is ítéleztek. 1919. október 21-én pedig elrendelték a statáriális bíráskodást.¹⁴

Problémát okozott a bírók utánpótlása. Magyarországon a több ezer bíróból csak hét volt szerb nemzetiségű, és ők sem a szerb lakta területeken, vagyis főleg a Délvidéken kívül tevékenykedtek. A megüresedett bírói helyeket szerb ügyvédekkel próbálták meg kitölteni. Azonban, bár a bírónál többen voltak, mégsem voltak elegenden. Ezért vizsgáztató bizottságokat állítottak fel a bírói minőséghez nem megfelelő végzettségű jogászok számára. Az abszolvenseket pedig a bírósági jegyzői helyekre csalogatták.¹⁵

A magyar kormányok eközben fokozatosan változtatták az álláspontjukat, egyrészt a szűkös anyagi források miatt, másrészt azért, hogy a magyar vagy a Magyarországhoz hű tisztviselők és bírák a helyükön maradjanak. 1919. szeptember végén a magyar kormány „látszólagos ellenállásra” utasította őket a megszállt területeken, Erdélyt kivéve. 1920. január 20-án már azt az álláspontot képviselte a kormány, hogy a tisztviselők, ha akarják, letehetik a hűségesküt az összes antant fennhatóság alatt álló területen. S aki így tesz, „társadalmi bojkott alá nem vonható és azt neki szemrehányásul későbbi időben nem lehet felvetni”.¹⁶ Ekkor azonban már késő volt, a tisztviselők java részét elbocsátották, de valószínűleg a megszállók akkor is találtak volna okot az elbocsátásokra, ha a hűségesküt a magyar (és német) tisztviselők leteszik. Ennek ellenére a bíróságok jelentéseiből tudjuk,¹⁷ hogy 1920-ban sok magyar és német, szerbül egyáltalán nem beszélő bíró tevékenykedett továbbra is. Mivel sehogy sem sikerült a bírói helyeket szerb vagy más szláv nemzetiségű bírákkal feltölteni, a területeket birtokló kormányzat arra kényszerült, hogy a magyar szakgárdát megtartsa. Ezért fordult elő, hogy a bírák a hűségeskü letétele nélkül is a helyükön maradtak.

¹² Uo. 24.

¹³ Uo.

¹⁴ Uo. 20.

¹⁵ Gordana Drakić: *Osnovni problemi u radu sudova na području Vojvodine 1920–1921. godine*. In: Glasnik Advokatske Komore, 2006. 444.

¹⁶ A. Sajti: i. m. 19.

¹⁷ Drakić: i. m. 2006. 444–445.

5. A Trianoni békeszerződés és egyéb határmódosítások

A béketárgyalásokon nemcsak a román és a délszláv küldöttség között, hanem utóbbin belül is vita folyt a jövőbeni határ hollétéről. Románia és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság között a Bánságról folyt a vita. Délszláv részről hatalmas területi követelések fogalmazódtak meg a Pešić-tervezet keretein belül,¹⁸ az 1920. február 18-án írásban megfogalmazott területi igények már kevésbé bizonyultak mohónak (Pécsről és Bajáról lemondtak, de például Mohácsról nem). Felmerült többek között a csehszlovák–délszláv korridor lehetősége is. A magyar félnek pedig az események alakulásába nem sok beleszólása volt.

Végül 1920. június 4-én sor került a trianoni békeszerződés aláírására. Ezzel a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz 20 551 km² került, Horvátország–Szlavóniát (42 541 km²) nem számítva. A közvetlenül a Magyar Királyságtól elcsatolt terület 30,3%-a magyar volt, de a német lakosság számaránya is hasonlóan magas volt.

A délszláv hadseregnek az általuk megszállt területeket, amelyek nem kerültek az SZHSZ Királysághoz, augusztus 24-ig ki kellett üríteniük. A Horthy-rendszer bosszújától rettegő baloldali politikusok közül sokan Pécs környékére menekültek. Miután a magyar hadsereg visszatértét megakadályozták, kikiáltották az ún. Baranya-Bajai Szerb-Magyar Köztársaságot, és azzal fenyegetőztek, hogy felfegyverzik a bányászokat. Azonban a visszatérés előtt inkább elmenekültek a délszláv állam területére.¹⁹

A békeszerződést követően sor került egy kisebb határmódosításra is. A szomoróci lakosok és a kercai határőrök kiűzték a szerb–horvát–szlovén katonákat Szomorócról. A délszlávok természetesen erősítéssel visszafoglalták a falut. Az eseményre tekintettel a Határmegállapító Bizottság mégis visszaadta a községet Magyarországnak 1922. február 9-én. Azóta a két község Kercaszomor néven egyesült, melynek az Országgyűlés 2008-ban „a Legbátrabb Falu” címet adományozta.²⁰

¹⁸ A. Sajti, 2004. 15.

¹⁹ Balogh Gábor: Sosemvolt államok a Kárpát-medencében

<http://tortenelemportal.hu/2009/12/sosemvolt-allamok-a-karpat-medenceben/>, 2010. október 8.

²⁰ 2008. évi LXIV. törvény

III. Partikularizmus a SZHSZ Királyságban

1. A jogi régiók

A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság három különböző ország: a Szerb Királyság és Montenegró egész területéből, valamint az Osztrák–Magyar Monarchia egyes részterületeiből jött létre. Emiatt a különböző gazdasági fejlettségű országrészeket más-más társadalmi viszonyok jellemezték. Maguk az elődállamok etnikailag és vallásilag is heterogén országok voltak. Ennek ellenére (vagy pont ezért) a délszláv államban egy erősen centralizált közigazgatás épült ki.

A gazdasági és társadalmi különbségeken, valamint a nemzetiségi-felekezeti heterogenitáson túl az SZHSZ Királyságot jogi partikularizmus is jellemezte. Ugyanis a határváltozások ellenére főszabályként minden országrészben az a jogrend maradt hatályban, ami korábban az adott területen hatályos volt. Mivel az Osztrák–Magyar Monarchia különböző közbizonyi státuszú területein más-más jogot alkalmaztak, az elődállamok számának megfelelő három helyett hat jogi régió jött létre. Az országban tehát nem érvényesült az igazságszolgáltatás egységességének elve. Az alkotmány rendelkezett ugyan egy zágrábi székhelyű Semmitőszék létrehozásáról, amelynek területi illetékessége az egész országra kiterjed, ez azonban sosem jött létre. Ehelyett minden jogi régiónak megvolt a maga legfőbb bírói fóruma, amelyek a többitől teljesen elkülönült módon működtek.²¹

a) A korábban közvetlenül Magyarországhoz tartozó területek többségén főszabályként a magyar jogrendszer maradt hatályban. Kivételt egyedül a Muravidék képezett, ami 1919. október 10-i igazságügy-miniszteri rendelettel a dalmát–szlovén jogi régióhoz került.²² Emellett az egykori határőrvidékhez tartozó területeken hatályban maradtak különböző osztrák jogszabályok is. Ez elsősorban a magánjogot érintette, (hiszen ez bizonyos módosításokkal Osztrák Polgári Törvénykönyv [a továbbiakban: OPTK] alkalmazását jelentette), az eljárásjogot és a büntető anyagi jogot kevésbé. A belső partikularizmus ellenére mégis azért beszélhetünk egy jogi régióról, mert a Semmitőszék B. osztálya (*Odeljenje B Kasacionog suda*), melynek székhelye Újvidék volt, e területek legfőbb bírói fórumaként funkcionált. A törvények mellett fontos jogforrási szerepet töltöttek be e testület döntvényei is, amelyek kötelező erővel bírtak az alsóbb bíróságokra nézve. Hasonló jelentősége volt az alsóbb bíróságok ítéleteinek (még ha az elcsatolás előtt keletkeztek is), hiszen kódex híján magánjogi kérdésekben a szokásjogot alkalmazták, annak ellenére, hogy a hatályban tartó határozat kifejezetten a magyar jogszabályokra vonatkozott. A továbbiakban a terület délvidéki jogi régióként, vagy egyszerűen Délvidékként kerül megjelölésre. A Vajdaság elnevezés ebben az esetben előnytelen, hiszen a szóban forgó terület nem felel meg sem Vajdaság Autonóm Tartomány, sem pedig az egykori Szerb Vajdaság területének. Annak ellenére, hogy egyes

²¹ Molnár Tibor: *A zentai bíróság 135 éve. Dudás Gyula Múzeum- és Levéltárosok Köre*, Zenta, 2007. 191.

²² Ujlaki Miklós: *A magyar jog sorsa a Jugoszláviához csatolt területeken. Franklin-társulat, Budapest, 1934. 6.*

szerzők a Délvidék kifejezést helytelennek vélik az első világháború utáni kontextusban (leszámítva a második világháborúban ideiglenesen visszatért területeket),²³ a köznyelv és a szakirodalom mégis gyakran használja e szót azon egykori magyarországi területek megjelölésére, amelyek Horvát-Szlavónországhoz nem tartozván kerültek a délszláv államhoz. Ez pedig a fentiekben említett megszorításokkal a vizsgált területnek felel meg. A szerb nyelvű források azért használják a Vajdaság kifejezést, mert nincs szavuk a Délvidékre. Nem meglepő, hisz az ő szemszögükből e területek északnak számítanak.

b) Horvát-Szlavónország területén részben a magyar, részben az osztrák jogot alkalmazták, de 1868-tól a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság létrejöttéig létezett autonóm horvát törvényhozás is. A horvát–magyar kiegyezést követően a magyar Országgyűlés olyan törvényeket is elfogadott, melyek hatályát kiterjesztette Horvátországra és Szlavóniára is. Ilyen volt például az 1875. évi XXXVII. tc., azaz a Kereskedelmi törvény, illetve az 1894. évi XXXI. tc., vagyis a Házassági törvény. Az osztrák törvények közül hatályban maradt az 1811-ben elkészült OPTK 1852-ben módosított változata, és az 1852. évi Osztrák Büntetőtörvénykönyv is. A jogi régió legfőbb bírói fóruma pedig a Hétszemélyes Tábla A. osztálya volt.²⁴

c) A dalmát–szlovén jogi régió a korábban az osztrák örökös tartományokhoz tartozó területekből állt. Ennek következtében ott a korábbi osztrák jogot alkalmazták. Horvátországgal ellentétben ebben a jogi régióban az OPTK 1914, 1915 és 1916. évi novellái is hatályosak maradtak. A házassági jogra a kánonjog szabályai vonatkoztak. Dalmácia-Szlovénia a Hétszemélyes Tábla B. osztályának illetékességi területébe tartozott, amelynek székhelye szintén Zágráb volt.

d) Bosznia-Hercegovina legfőbb bírói fóruma a szarajevói Legfelsőbb Bíróság volt. Ez mind közül talán a legszínesebb jogi régió. Itt a régről hatályban maradt török jogszabályok mellett ósláv eredetű szokásjogot alkalmaztak, amelyen érződött az olasz, a török és a magyar hatás. Kiegészítő jogforrásként pedig az OPTK is alkalmazásra került.²⁵ Ezen túl működtek a saríát, vagyis az iszlám jogot alkalmazó fórumok is, amelyek egyenrangúak voltak az állami bíróságokkal. A területen a muzulmán lakosság mellett akkoriban is nagyszámú (ortodox) szerb és (katolikus) horvát népesség is élt, házassági ügyekben pedig mindenkire a felekezeti hovatartozásának megfelelő szabályok vonatkoz-

²³ Gulyás László szerint a Délvidék kifejezés tágabb értelemben Trianon előtt használandó, szűkebb értelemben pedig a második világháborúban visszatért területekre. Azonban ő sem pontos, mikor azt állítja: „A Vajdaságnak nevezett területi-közigazgatási egység 1919 januárjában jött létre a jugoszláv állam keretei között.” Lásd: Gulyás László: A Vajdaság sorsa az első Jugoszláv Állam keretei között, http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_vajdasag_sorsa_az_elso_jugoszlav_allam_keretei_kozott_1918_1941/, 2010. október 7. A Vajdaság hivatalosan és tartományként csak a Jugoszláv Antifasiszta Népfelszabadító Tanács határozataiban, majd az autonóm Vajdaságot létrehozó 1945-ben elfogadott törvényben kerül említésre. Lásd: Krkljuš, 2008. 352–354.

²⁴ Mint később bővebben kifejtésre kerül, az „A. osztály” vagy „B. osztály” megnevezések gyakorlatilag független fórumokat jelöltek.

²⁵ Ujlaki: i. m. 4.

tak. A büntető anyagi jog első számú kútfeje pedig az 1852. évi Osztrák Büntető-törvénykönyv volt.²⁶

e) Ószerbiában, vagyis a háború előtti Szerb Királyság területén²⁷ és a Bulgáriától elcsatolt területeken a háború előtti szerb jog került alkalmazásra. Az országrész a Belgrádi Semmitőszék területi illetékességébe tartozott. E jogi régió jogforrásai általában olyan törvények, amelyek tulajdonképpen valamely nyugati kódexek lerövidített és szerb szokásjogi elemekkel tarkított változatai. Így a polgári törvénykönyv (1844) az OPTK mintájára készült,²⁸ a büntetőkódex (1860) pedig az 1852-es porosz jogszabály alapján.²⁹ Az előbbi kifejezetten megjelöli a szokásjogot jogforrásként törvényi szabályozás hiányában.³⁰

f) Montenegróban pedig a háború előtti független montenegrói állam jogát alkalmazták, amelynek gyökerei a szerb jogban keresendők.³¹ A terület legfőbb bírói fóruma a podgoricai Nagy Bíróság volt.

2. A jogegységesítési folyamatok

Már az 1921. évi Vid-napi alkotmány (*Vidovdanski ustav*) előírta a jog és a közigazgatás egységesítését.³² Ennek ellenére az ország második világháborús széteséséig nem sikerült egységes jogrendszert kialakítani. Mindez a jogi régiók közötti nagy különbségekkel, az egyes politikai csoportok eltérő érdekeivel, a gyakori kormányváltásokkal, valamint a kormány és a királyi udvar közötti ellentétekkel magyarázható.³³ Ráadásul az országot föderációként elképzelő politikai erőknek sokkal inkább megfelelt a partikularizmus megőrzése, és az egyes régiók jogának tagállami szintű fejlesztése.

A jogágak közül természetesen az alkotmány- és a közigazgatási jog egységesítésére került sor leghamarabb, hiszen államszervezetre vonatkozó normák nélkül nem beszélhetünk államról sem.

A büntetőjog területén először részleges jogegységesítésre került sor, ugyanis 1922-ben kiterjesztették a szerb büntetőtörvénykönyv államellenes bűncselekményekre vonatkozó fejezeteinek hatályát az egész országra. Az 1929. január 6-án bevezetett királyi diktatúra folyamán megvalósult a teljes jogegységesítés a büntető anyagi jog mellett mind a polgári, mind a büntető-eljárásjog területén, létrejönnek e jogágak kódexei. Mivel az első

²⁶ Krkljuš: i. m. 325.

²⁷ Ez kisebb-nagyobb eltérésekkel a mai szűkebb értelemben vett Szerbia, Koszovó és Macedónia területének felel meg.

²⁸ Heka László: *Szerbia állam- és jogtörténete*. Bába Kiadó, Szeged, 2005. 141.

²⁹ Krkljuš: i. m. 162.

³⁰ Ujlaki: i. m. 1.

³¹ Uo.

³² Krkljuš: i. m. 325.

³³ Uo.

jugoszláv büntetőtörvénykönyv csak ismeri a kihágás kategóriáját, de az egyes kihágásokról nem rendelkezik, a legenyhébb bűncselekmények tekintetében a második világháborúig megmarad a partikularizmus.

1922. február 28-án került elfogadásra az első munkajogi kódex, azaz a Törvény a munkások védelméről (*Zakon o zaštiti radnika*). Mivel e jogág kodifikációjára egyik jogi régióban sem került sor, nem jelentett gondot, hogy az egész országban hatályba lépjen a törvénykönyv. *Az egységes Kereskedelmi törvényt csak 1937-ben fogadta el a parlament. A magánjog egyéb területeit a királyi Jugoszlávia bukásáig nem sikerül egységesíteni.*

IV. A délvidéki büntetőjog magyar forrásai

1. A Csemegi-kódex

A Délvidék elsőszámú büntető anyagi jogi jogforrása a jugoszláv királyi diktatúra bevezetéséig az 1878. évi V. tc. a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről, azaz a Csemegi-kódex volt. „Becenévét” kidolgozójáról, a csongrádi születésű aradi ügyvédről és államtitkárról, Csemegi Károlyról kapta.

A törvény a klasszikus büntetőjogi iskola hatása alatt keletkezett,³⁴ ami magával hozta többek között a *nullum crimen sine lege* és a *nulla poena sine lege* alapelvek rögzítését és a tett-büntetőjogi szemléletet. A büntetés célját a kódex nem deklarálja. Csemegi indoklásából azonban kiderül, hogy a klasszikus iskolától eltérően nem ismeri el az abszolút büntetési célelmélet kizárólagosságát, hanem az arányos megtorlás mellett fontosnak tartja a büntetés preventív jellegét is.³⁵

A kódex általában kerüli a definíciókat.³⁶ Nem tartalmazza sem a bűncselekmény, sem a szándékosság, sem pedig a gondatlanság fogalmát. Ezek meghatározása a jogtudomány és törvénykezés feladata maradt. Esetünkben ez azért érdekes, mert könnyen előfordulhatott, hogy a szerbiai, montenegrói vagy az egykori ausztriai területeken tanult jogászok más tartalommal töltötték meg a definiálatlan fogalmakat, mint a Magyarországon tanult szakemberek.

A bűncselekményeket súlyuk alapján három csoportba sorolja (trichotom-rendszer): büntettek, vétségek és kihágások, de ezeket sem definiálja. Büntettek csak szándékos bűncselekmények lehettek, vétségek szándékosak és gondatlanok egyaránt.

A stádiumtani fogalmak közül csak a kísérletet definiálja a kódex. A büntett kísérlete mindig büntetendő, a vétségé csak akkor, ha a törvény a különös részben így rendelkezik. A

³⁴ Nagy Ferenc: *A magyar büntetőjog általános része*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008. 37.

³⁵ Mezey Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet*. Osiris kiadó, Budapest, 2007. 332.

³⁶ Uo. 340.

kísérlet a befejezett („véghezvitt”) alakzatnál mindig enyhébb büntetéssel sújtandó. Az előkészület nem büntetendő, csak az előkészületi jellegű *sui generis* bűncselekmény.

Az önálló tettes fogalmát sem határozza meg, a társtetteséget („tettesek”) pedig a felbujtással és a bűnségéllyel együtt részességeknek tekinti. A felbujtást és a tetteséget a törvénykönyv ugyanúgy rendeli büntetni. A bűnségéllyre pedig a kísérletre vonatkozó szabályok voltak irányadók.

Büntetőjogilag felelősségre vonni csak azt a beszámítható természetes személyt lehetett, aki az elkövetéskor 12. életévét betöltötte. De nem volt büntethető, aki 16. életévét még nem töltötte be, de a 12-et már igen, és nem rendelkezett a cselekmény bűnös mivoltának felismeréséhez szükséges belátási képességgel.³⁷ Maga a kódex fiatakorúakra vonatkozó fejezetet nem tartalmazott, ezt volt hivatott orvosolni az 1908-as büntetőnovella, ami a Délvidéken is hatályos maradt. A beszámítást kizáró vagy enyhítő okok felsorolásának a törvény egy egész fejezetet szán.

A kódex monista szankciórendszer követett, azaz büntetőjogi szankcióként csak a büntetést ismerte (az intézkedést nem).³⁸ Büntetések voltak a halálbüntetés és a pénzbüntetés mellett a szabadságvesztés különböző válfajai (a fegyház, az államfogház, a börtön és a fogház). Mellékbüntetések voltak a hivatalvesztés, a politikai jogok gyakorlásának ideiglenes felfüggesztése, a foglalkozástól való eltiltás, az elkobzás, a kiutasítás és a pénzbüntetés mint mellékbüntetés. A törvénykönyv sajátossága, hogy büntetés-végrehajtási szabályokat is tartalmaz, amelynek hatása a mai magyar Btk.-n is érezhető. A kódex vezette be a fokozatos börtönrendszert is, melynek lényege, hogy a büntetés szigorú az elítélt magatartásának függvényében enyhül a szabadulás időpontja felé közeledve.³⁹

A különös rész szerkezete nem követi a kor uralkodó felfogását, miszerint a bűncselekményeket jogi tárgyak alapján három nagyobb csoportra lehet osztani: az állam elleni, a társadalom elleni és a közvetlenül az egyének elleni bűncselekményekre. A kódex ehelyett a *Code Pénal* mintájára készült német büntetőtörvénykönyv rendszerét veszi át.⁴⁰ Halálbüntetéssel rendelte sújtani a király szándékos megölését és a gyilkosságot. Előbbi a Délvidék szempontjából lényegtelen, mivel 1922-től a szerb büntetőtörvénykönyv hatályos az egész országban az államellenes bűncselekményeket illetően. Gyilkosság alatt az előre megfontolt szándékkal elkövetett emberölést kell érteni.⁴¹ A szándékos

³⁷ 1878. évi V. tc.: „83. § A ki a büntett vagy vétség elkövetésekor életkorának tizenkettedik évét meg nem haladta: bűnvád alá nem vonható.

84. § A ki akkor, midőn a büntettet vagy vétséget elkövette, életkorának 12-ik évét már túlhaladta, de tizenhatodik évét még be nem töltötte, ha cselekménye bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem birt, azon cselekményekért büntetés alá nem vehető.”

Az ilyen kiskoru azonban javító-intézetbe való elhelyezésre ítéltethetik, de abban életkora huszadik évén túl nem tartathatik.”

³⁸ Nagy: i. m. 38., 248.

³⁹ Nagy: i. m. 286.

⁴⁰ Mezey: i. m. 2007. 335.

⁴¹ 1878. évi V. tc.: „278. § A ki embert előre megfontolt szándékból megöl: a gyilkosság büntettét követi el, és halállal büntetendő.”

emberölés további két alakzata: a megfontolt szándékkal és a hirtelen felindulásban elkövetett emberölés. A gyermekölésről és a párviadalról az emberölés privilegizált eseteiként rendelkezik. Az említettekén túl (a párviadalt kivéve, mert az önálló fejezetben szerepel) az élet elleni bűncselekmények fejezetcím alatt található a kívánságra ölés (eutanázia), a magzatelhajtás, az öngyilkosságban való közreműködés.

A szándékosan elkövetett testi sértésnél a kódex megkülönbözteti a súlyos testi sértés büntetettét (a gyógytartam a húsz napot meghaladja), a súlyos testi sértés vétségét (a gyógytartam nyolc és húsz nap között mozog) valamint a vétségnek minősülő könnyű testi sértést (nyolc napon belüli gyógytartam). Persze ismeri a testi sértés gondatlan alakzatát is. A törvénykönyv alapján több minősített esete volt a testi sértésnek, például a méhmagzatát emiatt elvesztő nő bántalmazása.

A kódex a vagyon elleni bűncselekményeknek mintegy hat fejezetet szán. A lopásnak például tizenkét minősített esetét ismeri. Érdekes módon általában sokkal szigorúbban rendeli büntetni ezeket cselekményeket (például a lopás büntetettét öt évig terjedő börtön, illetve egyes esetekben fegyház), mint a súlyos testi sértést (ami három évig terjedő börtönnel sújtott) vagy akár a leánykereskedelmet, amit egyáltalán nem is nyilvánít bűncselekménynek.

A Csemegi-kódexet, mint ahogy az lenni szokott, sokan méltatták és sokan bírálták.⁴² A marasztaló álláspont képviselői elsősorban visszalépést láttak benne a Deák-féle javaslat-hoz képest. Sőt azt állították, hogy azt teljesen figyelmen kívül hagyva keletkezett. A Deák Ferenc nevével fémjelezett 1843-as javaslat akkoriban igen haladónak minősülő mozzanataival, így abolicionizmusával vagy a bűncselekmények dichotóm felosztásával a Csemegi-kódex szembehelyezkedett.

Emellett bonyolult büntetési rendszere miatt is kritikák érték, valamint amiatt is, hogy nem állapít meg megfelelő szabályokat a visszaesőkre és a fiatalokúakra nézve. Ezen hibák egy részét a későbbi novellák voltak hivatottak orvosolni.

A kódexet azonban még bírálói is méltatták. Általában önálló és precíz munkaként jellemzik. Bár kevés definíciót tartalmaz, azok mégis alaposak és pontosak.

Az 1981-es jugoszláv büntetőjogi tankönyv szerzői a SZHSZ Királyságban akkor alkalmazott büntetőjogi szabályozások közül a magyart nevezték a legmodernebbnek, ami a Csemegi-kódex méltatása is egyben.⁴³ Összehasonlítva a porosz büntetővénykönyv és a szerb szokásjog házasságából született szerb kódexszel, vagy a Finkey⁴⁴ által egyszerűen „ócskának” nevezett osztrák *Strafgesetzbuch*hal, valóban igazat kell adnunk a tankönyv szerzőinek.

⁴² Mezey: i. m. 337–341.

⁴³ Nikola Srzentić, Ljubiša Lazarević, Aleksandar Stajić: *Krivično Pravo Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije – Opšti deo. Savremena Administracija*, Belgrád, 1981. 65.

⁴⁴ Mezey: i. m. 2007. 326.

2. Az első Büntető Novella

A Csemegi-kódex büntetőnovellái tették a magyar büntetőjogi szabályozást igazán korszerűvé. Kritikák fogalmazódtak meg a klasszikus iskola szigorú tett-büntetőjogi szemléletével szemben. Olyan irányzatok alakultak ki, mint a kriminál-antropológiai vagy a kriminál-szociológiai iskola, amelyek kifejezetten az elkövető oldaláról közelítették meg a bűncselekményeket. Magyarországon ezek nem találtak követőre, hatásukat a közvetítő irányzaton keresztül éreztették, amely a klasszikus iskola és az új irányzatok előnyeit volt hivatott ötvözni. Látna a bűncselekmények számának és súlyának növekedését a megtorlás helyett egyre inkább a prevenciót fogalmazták meg a korabeli jogtudósok a büntetés céljaként.

Az 1908. évi XXXVI. tc., azaz az első büntető novella (I. Bn.) két téren hozott újítást. Egyrészt általa került bevezetésre a belga-francia *sursis* rendszer, azaz a kiszabott büntetés feltételes végrehajtásának felfüggesztése. Másrészt a fiatalkorúak büntetőjoga tekintetében jelentett nagy előrelépést. Mindenekelőtt definiálta a fiatalkorúság fogalmát (a 12–18 évesek), majd enyhébb büntetéseket állapított meg számukra. Emellett velük szemben alkalmazandó preventív célú intézkedéseket is bevezetett (próbára bocsátás, dorgálás és javítónevelés), amivel dualistává vált a magyar büntetőjogi szankciórendszer. Egyébként fiatalkorú elkövetők esetén nem a *sursis*-rendszert vezette be a novella, hanem az angol–amerikai gyökerű *probation*-rendszert, ami az előbbitől annyiban különbözik, hogy a bíróság nem csak a büntetés végrehajtását, hanem annak kiszabását is felfüggeszti. A büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettséggel nem rendelkező fiatalkorúakat nem lehetett büntetőjogilag felelősségre vonni.⁴⁵

A kódex többi novellája az első világháború után keletkezett, ezért a délszláv államhoz került Délvidéken nem lépett hatályba. A második világháborúban visszatért területekre természetesen kiterjedt a magyar jog hatálya minden Trianon utáni változásával együtt. Így a német megszállás alá kerülő bánáti területeket kivéve 1941-ben itt is életbe lépett a II. Büntető Novella. Mivel azonban a párizsi békeszerződés alapján e területeket Magyarország ismét elveszítette, az 1948-ban elfogadott III. Bn. alkalmazására már nem került sor a Délvidéken.

3. A kihágásokról rendelkező jogszabályok

Az 1878. évi V. tc. említést tesz a kihágásokról, de részletszabályokat nem tartalmaz. A súlyosabb kihágásokat törvények tartalmazták, az enyhébbekről alacsonyabb szintű jogszabályok rendelkeztek. Ez utóbbi tény az anyagi jogi legalitás elvével valójában nem fér össze, ugyanis a kihágás is bűncselekmény, és elvileg a bűncselekményeket csak törvényben lehet szabályozni. A kihágási büntetőjog elsődleges forrása az 1879. évi XL. tc., azaz a Kihágási büntető törvénykönyv (Kbtk.).

⁴⁵ Nagy: i. m. 38., 405.

A Kbt. általános része a kihágásokat megállapító jogszabályokat két csoportra osztotta. Az egyik csoportot kerettényállásos normák képezik, amelyek egy más, meghatározott jogszabály vagy hatósági határozat megsértését rendelik szankcionálni. A másik csoport pedig a közigazgatási szervek által hozott jogszabályok alkotják.

A kihágások szankciójaként két büntetési nemet határoz meg: a pénzbüntetést és az elzárást. A különös rész öt fejezete által tartalmazott kihágások esetén csak bíróságok járhattak el.

Egy másik fontos a kihágásokat szabályozó jogforrás az ún. dologházi törvény (1913. évi XXI. tc). A dologház határozatlan tartamú szabadságvesztés, amit e törvény a közveszélyes munkakerülés kihágása miatt állapított meg. Ez kiszabható volt fogházbüntetés helyett, azután vagy anélkül. Csak a munkaképes munkakerülőket rendelte büntetni a törvény, fiatalok, illetve kóros elmeállapotú személyt azonban nem lehetett dologházba utalni.

4. Egyéb magyar büntető-jogszabályok

A két kódexen és novelláikon túl néhány jogszabály szintén büntetőjogi természetű rendelkezéseket tartalmaz. Példaként említhető meg az 1914. évi XLI. törvénycikk a becsület védelméről. Emellett a Semmitőszék B. osztálya foglalkozott olyan jogszabályok hatályosságával, amelyek hadiállapot esetén alkalmazandók. Ezügyben megállapította, hogy az áldozatok visszaéléseiről szóló 1916. évi IX. törvénycikket az 1921. június 25-ig elkövetett cselekményekre kell alkalmazni.⁴⁶

5. Az egykori határőrvidék jogforrásai

Mint már arról korábban is szó volt, a délvidéki jogi régió belül is partikularizmus érvényesült. Az egykoron a katonai határőrvidékhez tartozó területeken hatályban maradt az OPTK, minek következtében ott nem a magyar szokásjogot alkalmazták. De ez szinte kizárólagosan a magánjogot érinti, a kodifikált jogágakat nem, így a Csemegi-kódex és a Kbt. minden további nélkül hatályban volt a titeli sajkásokon és a dél-bánati területeken. A két büntetőkódexet hatályba léptető 1880. évi XXXVII. tc. életben tartotta az osztrák sajtórendtartás büncselekményeket megállapító rendelkezéseit, amelyeket a büntetőkódexek valamelyike másképp nem szabályozott. Külön felhívja a figyelmet a rendtartás felelősségi rendszerére. Szempontunkból ez utóbbi rendelkezés lényegtelen, hisz a Vid-napi alkotmány, mint később látni fogjuk, új felelősségi rendszert vezetett be a sajtóvétségekkel kapcsolatosan.

⁴⁶ Nikola Ignjatović: *Zbirka viših sudskih odluka*, V. Újvidék, 1925, 21. számú határozat (G.99/1924), 17–19.

6. A területi és személyi hatály kérdése

A magyar jogszabályok által meghatározott területi és személyi hatályra vonatkozó rendelkezéseket esetünkben nem lehet alkalmazni. A területi hatály kérdését az újvidéki nemzetgyűlés határozatai rendezik. Ezek között találjuk meg ugyanis azt, amely az 1918. november 1-e előtti, a nemzetiségek ellen nem irányuló magyar jogi normák hatályban maradásáról rendelkezik. A többi határozat szövegéből pedig kiderül, hogy a Magyarországtól elszakadásukat kinyilvánító bácskai, bánáti és baranyai területekről van szó. Első nekifutásra problémát jelenthet a Muraköz esete, hiszen a magyar jog ott is hatályban maradt, pedig a nemzetgyűlés e terület kiválásáról nem rendelkezett. Viszont a muraközi Csáktornya és a bácskai Zombori Királyi Törvényszék kihelyezett tagozata működött.⁴⁷ Ezzel tulajdonképpen a Muraköz Bácska „meghosszabbításává” vált.

Azokról a bűncselekményekről szóló rendelkezések, amelyek tekintetében a Csemegi-kódex hatálya a személyi elven került rendezésre, nem maradtak hatályosak a Délvidéken. Kivétel nélkül olyan nem magyar jogszabálysabályok irányadók a hozzájuk hasonló tényállásokkal kapcsolatosan, amelyekről a következő fejezetben lesz szó.

V. A részleges jogegységesítés eredményei

1. A Vid-napi alkotmány

A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság alkotmányát 1921. június 28-án fogadta el az alkotmányozó nemzetgyűlés. Ez az ortodox (juliánus) naptár szerint Szent Vitus (azaz Vid) napja. E napon esett meg 1389-ben a rigómezei (koszovói) csata, de egyébként a szarajevói merénylet évfordulója is egyben. A dátum kiválasztásából is látszanak a szerb hegemónia csírái.

Az alaptörvény tartalmaz kifejezetten büntetőjogi rendelkezéseket is. A Csemegi-kódexhez hasonlóan rögzíti az anyagi jogi legalitás elvét. Megtiltja a halálbüntetés kiszabását tisztán politikai jellegű bűncselekmények elkövetéséért. Kivételként jelöli meg az uralkodó és a királyi ház elleni merényletet vagy annak kísérletét a büntetőtörvénykönyv által meghatározott esetekben, továbbá akkor is kiszabható halálbüntetés, ha a tisztán politikai bűncselekmény elkövetése mellett más a büntetőtörvénykönyv vagy valamely katonai büntetőtörvény által halállal büntetendő cselekmény is realizálódik. Ezen rendelkezések semmibe vételét jelenti az ún. Államvédelmi törvény, amelyről a későbbiekben még szó lesz.

Az alkotmány megfogalmazza a száműzetés tilalmát is, vagyis az ország állampolgárát nem lehet kiutasítani, nem lehet egy helyről sem kitiltani, vagy bármely helyen ott tartani, csak a törvényben meghatározott kivételes esetekben.

⁴⁷ Molnár: i. m. 191.

A sajtóvétségek tekintetében fokozatos felelősségi rendszert vezet be. Mindenekelőtt a szerző felel, ha az ő személye nem ismert, akkor a szerkesztő, ha ő sem ismert, akkor a nyomdász, a kiadó és legvégső esetben a terjesztő. Ez eltért a korabeli magyar szabályozástól, ami még az áprilisi törvények öröksége. Ugyanis az 1848. évi XVIII. tc.⁴⁸ alapján a sorrend a következő: a szerző, a szerkesztő, a kiadó és végül a nyomda tulajdonosa.

Az alkotmány ezen túl szól a kiadatás (20. szakasz: „Tilos a saját állampolgár kiadatása”) és az uzsora (36. szakasz: „Az uzsora minden válfaja tiltott”) tilalmáról, valamint a kegyelemről⁴⁹ is.

2. Az Államvédelmi törvény

A közbiztonságról és az államrend védelméről szóló törvény (*Zakon o zaštiti javne bezbednosti i poretka u državi*) az első olyan jogszabály az SZHSZ Királyságban, amely az egész országra kiterjedő hatállyal állapított meg bűncselekményeket. A törvény 1921. augusztus 2-án került kihirdetésre és lépett hatályba. Rendelkezései nyíltan a kommunisták ellen irányultak.

A törvény első szakasza hét bekezdésben sorolja fel az általa büntettnnek minősülő magatartásokat. Ilyen például az olyan könyv, újság, plakát stb. írása, kiadása, nyomtatása és terjesztése, amelyeknek célja a hatóságok elleni erőszakra való felbujtás, a köznyugalom megzavarása vagy a közrend veszélyeztetése. A következő mondata rögtön kimondja, hogy a kommunista és anarchista „propaganda” egyértelműen megfelel az előbbi kritériumoknak. A törvény délvidéki alkalmazásának bizonyítéka, hogy 1928. december 1-jén ezekkel a vádakkal helyezték vizsgálati fogságba a zentai születésű Takács Istvánt, a független szakszervezeti csoportok egyik vezetőjét.⁵⁰

Az említett magatartásokon túl a törvény büntetni rendelte a kommunista, az anarchista és a terrorista szervezkedést, épület vagy helyiség bérbeadását ilyen céllal létrejövő gyülekezetek számára, ha a bérbeadó tudott a gyülekezés céljáról stb.

⁴⁸ 1848. évi XVIII. tc. „13. § Sajtóvétségért büntettedik a szerző; ha ez nem tudatnék, a kiadó; ha ez sem tudatnék, a nyomda vagy metszde tulajdonosa.”

⁴⁹ A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Alkotmányának 50. szakasza: „A királynak joga van az amnesztiát gyakorolni politikai és katonai bűnök esetén. Az amnesztia semmissé teszi a büntetendő cselekmény következményeit, de ezzel nem lehet a természetes személyek kártérítéshez való jogát megsérteni. Nem lehet amnesztiát gyakorolni a büntető eljárás megkezdte előtt, az eljárás közben vagy az ítélet végrehajtása után. Az amnesztia általános vagy egyedi.

A miniszteri amnesztiához a Nemzetgyűlés hozzájárulása szükséges, de kimondott ítélet hiányában ezzel sem lehet élni.

A királynak kegyelmi joga van. Joga van a kiszabott büntetést elengedni, csökkenteni vagy enyhíteni.

A kegyelem jogáról a kizárólag magánvádas bűncselekmények esetén a bírósági eljárásról szóló törvény rendelkezik.”

⁵⁰ Dobos János: *Zentai kommunisták 1919–1944*. Zentai Történelmi Levéltár, Zenta, 1969. 120.

A második szakasz az elsőben felsorolt bűncselekmények elkövetéséért halálbüntetést vagy húsz évig terjedő kényszermunkát irányoz elő, valamint elrendeli annak a dolognak az elkobzását is, amellyel az adott cselekményt elkövették. Aki tudomást szerzett e bűncselekmények bármelyikének elkövetéséről, és elmulasztotta a hatóságokat értesíteni, 20 évig terjedő kényszermunkával volt büntetendő.

A délvidéki jogterületen alkalmazott büntetőjog egy újabb büntetési nemmel „gazdagodott”. A Csemegi-kódex ugyanis nem ismeri a kényszermunkát.

Súlyos esetekben a hadsereg igénybe vételét is megengedte a törvény.

Az állami hivatalnokokat és alkalmazottakat, az önkormányzati szervek alkalmazottait és a katonai adminisztráció dolgozóit sztrájkért börtönnel rendelte büntetni. Érdekes módon a börtönbüntetés tartamáról a törvény nem rendelkezik, elvben minden jogi régió törvénykönyve által megszabott generális minimumot és maximumot kellett alkalmazni. A felbujtást súlyosabban rendelte büntetni, mint a tettességet, ugyanis a felbujtót a börtönbüntetés mellett 10 000 dinárig terjedő pénzbüntetéssel kellett sújtani. Ugyanígy a sztrájk vezetőjét.

Bűncselekménynek minősült az olyan jelvény, zászló vagy felirat bárhol való viselése, „amely arra bűjt fel, hogy olyan közgondolkodás alakuljon ki, hogy a fennálló jogrendet másikkal kell felváltani fordulat, a magántulajdon megszüntetése vagy a köznyugalom megsemmisítése útján”.⁵¹ Ez is egyértelműen a kommunista (illetve az anarchista) szimbólumokra vonatkozott. E bűncselekmény realizálásáért legkevesebb egy évi börtönbüntetést vagy 50 000 dinárig terjedő pénzbüntetést kellett kiszabni, vagy esetleg mindkettőt.

A büntetőjogi rendelkezéseken túl e törvény alapján tiltották be a Jugoszláv Kommunista Pártot, és fosztották meg a kommunista képviselőket mandátumaiktól. A jogszabály majdnem két hónappal a Vid-napi alkotmány elfogadása és hatálybalépése után keletkezett, ennek ellenére súlyosan sértette az alkotmány rendelkezését, amely megtiltja a tisztán politikai bűncselekmények halállal való büntetését. Ezen kívül szembe megy a sajtószabadságra, a gyülekezési és az egyesülési jogra vonatkozó alkotmányos rendelkezésekkel.⁵² Ezzel vált e törvény a diktatúrához vezető út első kövévé.

3. A szerb büntetőtörvénykönyv IX. és X. fejezete

A partikularizmus következtében az a furcsa helyzet állt elő, hogy a hatályban maradó büntetőkódexek nem a szerb–horvát–szlovén, hanem jogi régióként valamely más király vagy haza ellen irányuló cselekményeket rendelték büntetni. Ezért lépett hatályba ország

⁵¹ A. Sajti Enikő kutatói oldala <http://adatbank.transindex.ro/regio/kutatoiodalak/index.php?a=htm&k=14&p=1002.htm>, 2010. október 7.

⁵² Lásd: IV. 1.

egész területén a szerb büntetőtörvénykönyv IX. és X. fejezete, amelyek az államellenes bűncselekményekről rendelkeztek.

A IX. fejezet a haza, az uralkodó és az alkotmány elleni bűntettek és vétségek címet viseli. Ez a Csemegi-kódexhez képest újabb halállal büntetendő cselekményeket állapít meg, például az államtitoksértést.

Összehasonlításképpen érdemes megemlíteni, hogy a Csemegi-kódex életfogytig tartó fegyházzal rendeli büntetni, ha magyar állampolgár „az ellenségnek, a magyar állam, vagy az osztrák–magyar monarchia területére jutását vagy azon való előhaladását elősegíti”, a szerb Btk. pedig (természetesen szerb honos és Szerbia tekintetében) még ennek előkészületét is halállal rendelte büntetni, igaz a befejezett cselekményeket is csak szándékos elkövetés esetén. Egy másik szemléltető példa, hogy a király ellenség hatalmába adását a magyar Btk. „csak” életfogytig tartó fegyházzal, a szerb kódex pedig halállal rendeli büntetni.

A X. fejezet (A törvény, a hatalom és a közrend elleni bűntettek és vétségek) testi szankcióval, a „veréssel” bővíti a délvidéki jogterület büntetőjogát, ami gyakorlatilag botütést jelentett. Persze mindkét esetben csak alternatív szankcióként fordul elő.

Az egyik tényállás egyszerű nyelvezetével méltán kiérdemelte, hogy teljes valójában szerepeljen a dolgozatban:

„Ha utak építéskor, vagy általában valamilyen állami vagy községi munka esetén többen nyugtalankodnak és együttesen elállnak munkától, és hazamennek, vagy ott maradnak, de sehogy se akarnak dolgozni, vagy nem ott és úgy akarnak dolgozni, ahol és ahogy a hatóság mondja, és ezen engedetlenségük megmarad, miután a fölöttük álló figyelmeztette őket, a főkolompos háromtól hat hónapig terjedő fogházzal büntetessék, a többiek pedig egytől három hónapig terjedő fogházzal vagy legfeljebb harminckét botütéssel.”⁵³

VI. A Délvidék bírósági szervezete

1. A bírósági szervezetről általában

A rendes bíróságok szervezetrendszere szinte teljes egészében a magyar szabályozáson nyugodott. A korábbi rendszert azonban képtelenség volt maradéktalanul fenntartani, mert a terület tulajdonképpen fellebbviteli fórumok nélkül maradt. Az elcsatolt Délvidék korábban a Magyarországon maradt szegedi és pécsi, valamint a Romániához került temesvári ítélőtábla illetékességi területéhez tartozott. Temesvár és Pécs szerb megszállás alatt állt, itt a probléma csak később jelentkezett, Szeged viszont egyáltalán nem került délszláv kézre. A szerb–horvát–szlovén igazságügy-miniszter 1919. július 3-i döntése nyomán a korábban a szegedi ítélőtábla illetékességi területén levő törvényszékek ítéletei ellen is a pécsi ítélőtáblához lehetett fordulni, a Magyar Királyi Kúria feladatainak pótlására pedig a Temesvári Ítélőtáblán létrehozott felülvizsgálati tanács volt hivatott. Ez

⁵³ Dragan Nikolić: *Krivični zakonik Kneževine Srbije*. Niš, 1991. Függelék: Kriminalni (kazniteni) zakonik za Knjažestvo Srbiju

az állapot azonban tiszavirág-életűre sikeredett, hiszen Temesvár 1919. augusztus 3-án a békekonferencián zajló események következtében román uralom alá került.⁵⁴ Tartós megoldást jelentett az Újvidéki Fellebbviteli Bíróság (*Apelacioni sud u Novom Sadu*) létrehozása 1919. november 13-án, ami átvette az ítélőtáblák szerepét. A Magyar Királyi Kúria funkcióját pedig a Belgrádi Semmitőszék B. osztálya (*Odeljenje B. Beogradskog Kasacionog suda*) látta el a későbbiekben, amit 1920. szeptember 17-én hoztak létre, de csak 1921-ben kezdte meg működését.⁵⁵

A bírósági szervezet összeírására 1921. szeptember 27-én került sor. Ez alapján a rendes bíróságok hálózata a következőképpen alakult:

- Az Újvidéki Királyi Törvényszék területi illetékességébe tartozott az újvidéki, a titeli, a zsablyai, az óbecsei és a palánkai járásbíróságok területe.
- A Szabadkai Királyi Törvényszékhez került a szabadkain túl a zentai és a topolyai járásbíróságok területe.
- A Zombori Királyi Törvényszék illetékességébe a zombori, a kúlai, az apatini, a hódási és a dárdai járásbíróságok tartoztak. E törvényszéknek viszont kihelyezett tagozata is működött a muraközi Csáktornyán, minek következtében a csáktornyai és a perlaki járásbíróságok is ide kerültek.
- A Nagybecskereki Királyi Törvényszékhez lehetett fordulni a nagybecskereki, a törökbecsei és a módosi járásbíróság ítéletei ellen.
- A Nagyikindai Királyi Törvényszékhez pedig a nagyikindai és a törökkanizsai járásbíróságok ítéleteinek megfellebbezése ügyében.
- A Pancsovai Királyi Törvényszék illetékességébe a pancsovai, az alibunári, a perlezi és az antalfalvi járásbíróságok tartoztak.
- A Fehértemplomi Királyi Törvényszékébe pedig a fehértemplomi, a kevevári, a nagyárolyfalvi és a verseci járásbíróságok.

2. Az alsóbb bíróságok

A bírósági hierarchia legalsó szintjén a Királyi Járásbíróságok (*Kraljevski sreski sud*) helyezkedtek el. A vizsgált területen 26 járásbíróság működött. Jelentéktelenebb súlyú büntetőügyekben és kis pertárgy értékű polgári jogi esetekben jártak el. Mindig egyes-bíróságként működtek élükön a járásbíróval, akinek munkáját az ügyek számának

⁵⁴ Nánási László: *Az I. világháború hatása és következményei a magyar igazságügyi impériumra*. In: Jogtörténeti Szemle 2011/1.sz., Budapest.

⁵⁵ Gordana Drakić: *Sudovi na području Vojvodine i problemi u njihovom radu u prvih deset godina postojanja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*. In: Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, 2003. 313.

függvényében aljárásbírók is segítették. Az aljárásbírók száma általában 1-3 között mozgott az 1920-as adatok alapján, egyedül a Verseci Királyi Járásbíróság jelentett kivételt, ahol ez a szám elérte a négyet. Nagyobb városokban (mint pl. Szabadka, Zombor, Nagyberek) rendszerint két aljárásbíró működött, az újvidéki és a fehértemplomi járásbíróságon három. A kisebb települések járásbíróságain általában egy aljárásbíró dolgozott (pl. Óbecse, Törökbecse, Hódság), de megesett, hogy a járásbíró helyettesítő segítség nélkül végezte a munkáját (pl.: Zenta, Topolya, Kúla). Gyakran előfordult, hogy a bírói állások nem voltak betöltve, illetve (főleg eleinte) a bírák a kötelező eskü letétele nélkül bíráskodtak.⁵⁶

A délvidéki jogterületen 7 törvényszék (*sudbeni stol*) működött. Rendszerint elsőfokú bíróságként funkcionáltak, de azokban az ügyekben, melyekben a járásbíróságok jártak el elsőfokú fórumokként, másodfokú testületként működtek. Élükön elnök állt, akiket alelnök, ha ilyen nincs kinevezve, akkor „a törvényszék tagjaiból a kinevezés sorrendje szerint legidősebb ülnök helyettesít.”⁵⁷ A törvényszékek mindig háromtagú tanácsként jártak el. A törvényszék elnöke felügyeleti jogkört gyakorolt az illetékességébe tartozó járásbíróságok felett.

Az Újvidéki Fellebbviteli bíróság másod- és egyes esetekben harmadfokú bíróságként működött. A testület húsz tagból állt, ebből egy elnök, egy alelnök, négy pedig tanácselnök volt. Háromtagú tanácsként járt el, ahogy a törvényszékek is. Ezen túl felügyeleti jogkört is gyakorolt a törvényszékek felett.

3. A Semmitőszék B. osztálya

A Belgrádi Semmitőszék B. osztálya szolgált a délvidéki magyar gyökerű jogi régió legfőbb bírói fórumaként. Neve igen megtévesztő. Mindenekelőtt le kell szögezni, hogy ennek a bírói fórumnak ténylegesen semmi köze nem volt Belgrádkhoz vagy az ottani Semmitőszékhez. Székhelye ugyanis Újvidék volt. A Belgrádi Semmitőszék hatásköre pedig kizárólag Ószerbiára terjedt ki, és sem felügyeletet, sem ellenőrzést nem gyakorolt a B. osztály felett, de annak határozatai ellen sem lehetett hozzá fordulni fellebbezés céljából.⁵⁸ A névválasztás valószínűleg szimbolikus üzenet, aminek célja annak közlése, hogy a délvidéki területek Szerbia részét képezik (mindenkit emlékeztetve arra, hogy a „Vajdaság” Szerbiához való csatlakozását „mondta ki”), noha az ország unitárius államformája miatt ennek formálisan semmi jelentősége sem volt.

Az elnevezés másik problematikus pontja, hogy e testület a neve ellenére gyakorlatilag nem minősíthető semmitőszéknek. Ugyanis nem csak kasszációs, hanem reformatórius jogkörrel is rendelkezett.

⁵⁶ Drakić: i. m. 2006. 446–448.

⁵⁷ 1871. évi XXXI. törvénycikk, <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5497>, 2010. október 10.

⁵⁸ Már csak azért sem, mert formálisan mindkettő ugyanannak a bírói testületnek számított.

E fórum öt bíróból állt, akiket az igazságügy-miniszter javaslata alapján a király nevezett ki. Az ülések és az igazgatás vezetése a korelnök feladata volt, aki a Belgrádi Semmitőszéknek az alelnöke is volt kifejezve ezzel a formális összekapcsolódást.

A Semmitőszék B. osztályát létrehozó rendeletben az áll, hogy e testület látja el azokat a feladatokat az általunk vizsgált jogi régió tekintetében, amelyek korábban a Magyar Királyi Kúria hatáskörébe tartoztak.⁵⁹ Döntései tehát kötelezőek voltak az alsóbb szintű bíróságokra nézve. Szerepe leginkább a magánjog szempontjából vált jelentőssé. Hiszen a délszláv bíróságoknak a magyar bírói szokásjogot kellett alkalmazniuk, ami megfelelő nyelvismeret híján komoly problémákat okozott a számukra. Ilyen helyzetben nagy segítséget jelentettek a semmitőszéki határozatok. Azonban sokszor a Semmitőszék bírái is inkább általános elveket alkalmaztak korábbi ítéletek helyett.

Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk a Semmitőszék jogfejlesztő szerepét a büntetőjog területén sem, noha kodifikált jogág lévén nem okozott annyi problémát a jogalkalmazás számára, mint a magánjog. Különösen azokban a kérdésekben bizonyultak fontosnak határozatai, amelyeket a Csemegei-kódex a bírói mérlegelés tárgyává tesz.

4. Az ideiglenes magyar szenátusok

A munka lassan haladt a bíróságokon. Eleve nem volt elég bíró, ráadásul a magyar jogszabályok megértéséhez a szakismeret mellett megfelelő nyelvtudásra is szükség volt. A probléma megoldására a 1921 elején a Fellebbviteli Bíróság elnöke azt javasolta, hogy a törvényszékek alakítsanak ún. ideiglenes magyar szenátusokat, ahol ideiglenes bírákként ítélezhetnének a magyar nemzetiségű ügyvédek és nyugdíjazott bírák, amennyiben tudnak szerbül is.⁶⁰

VII. Betekintés a bírói gyakorlatba

1. Az újvidéki Semmitőszék gyakorlatának bemutatása a bírói korrekcionális alkalmazásán keresztül

A bírói korrekcionális lényege, hogy az enyhítő körülmények súlya és mennyisége miatt a bíróság az adott bűncselekmény büntetési minimumától enyhébb büntetést szabhatott ki. Az intézményről a Csemegei-kódex 92. §-a az alábbi módon rendelkezik:

„92. § Ha az enyhítő körülmények annyira nyomatékosak vagy olyan nagy számmal forognak fenn, hogy a cselekményekre meghatározott büntetésnek legkisebb mértéke is aránytalanul súlyos lenne: ez esetben ugyanazon büntetési nem a legkisebb mértékig leszállítható, és ha ez is túlszigorú volna: határozott időtartamhoz kötött fegyház helyett

⁵⁹ Drakić: i. m. 2006. 444.

⁶⁰ Uo. 449.

börtön – börtön helyett fogház – fogház helyett pénzbüntetés – ezen büntetési nemek legkisebb mértékéig állapítható meg.”

A Belgrádi Semmitőszék B. osztályának [a továbbiakban: Semmitőszék] gyakran kellett foglalkoznia a Btk. a fentiekben idézett szakaszával. Ez azzal magyarázható, hogy a törvény nem határozza meg azokat a nyomatékos körülmények, amelyek fennforgása esetén alkalmazandó a 92. §-a, de ezek szükséges mennyiségét sem. A fellebbezés célja pedig általában az elkövető büntetésének csökkentése. Ennek talán legegyszerűbb útja egy a bírói megítélés függvényében értelmezendő paragrafusba való kapaszkodás.

A fórum döntvényeivel mindenesetre irányt mutatott az alsóbb bíróságoknak a kérdésben. Körvonalazódott azoknak az enyhítő körülményeknek a köre és száma, amelyek mérvadóak a korrekcionalizáció alkalmazásánál.

1.1. Az enyhítő körülmények

Elsődlegesen a hagyományos enyhítő körülmények jöttek számításba, mint a beismerés, az életkor, a jóvátétel vagy a büntetlen előélet. A **beismerés** mérlegelése esetén a Semmitőszék kimondta, hogy azt nem lehet enyhítő körülményként figyelembe venni, ha bűncselekmény a nélkül is bizonyított.⁶¹ Ez az álláspont lényegében megfelel annak, amit a Magyar Királyi Kúria is képviselt 1929-ben, vagyis „Nem enyhítő körülmény, ha a vádlott nem is tagadhatott volna.”⁶²

Természetesen a **túl magas és a túl alacsony életkor** is enyhítő körülményként jött számításba. A Semmitőszék úgy foglalt állást, hogy az alacsony életkor enyhítő körülményként való értékelése esetén a legvégső határ a 20. életév.⁶³ Ne feledjük, hogy ha valaki még nem töltötte be a 18. életévét, az nem enyhítő körülménynek minősült, hanem külön büntetőjogi szabályozás vonatkozott az ilyen elkövetőkre. A magyarországi gyakorlat ettől eltérő útra tért. A Kúria határozata alapján: „Enyhítő körülmény a 20. életévnek nem régen való túlhaladása.”⁶⁴ Szigorított dologházba utalás esetén pedig a 21. életév alig túlhaladása is enyhítő körülmény, mivel ezt az intézkedést csak a 21. életévét betöltött személyek esetén lehetett alkalmazni.⁶⁵

Mind a Semmitőszék, mind a Kúria arra az álláspontra helyezkedett, hogy nem értékelhető enyhítő körülményként, ha a bűncselekménnyel szerzett tárgy hatósági intézkedés eredményeként kerül meg, és nem a vádlott önkéntes elhatározása vagy közreműködése következtében.⁶⁶

⁶¹ Ignjatović: i. m. 1925. 76. számú határozat (K.19/1924), 109.

⁶² Angyal Pál – Isáák Gyula: *Büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről (1878:V. törvény-cikk)*. Budapest, 1941. 98.

⁶³ Ignjatović: i. m. 1925. 94. számú határozat (K. 57/1924), 154.

⁶⁴ Angyal–Isáák: i. m. 96.

⁶⁵ Uo.

⁶⁶ Ignjatović: i. m. 1925. 94. számú határozat (K.57/1924), 154.; Angyal–Isáák: i. m. 97.

Érdekes kérdés, hogy mennyiben lehet enyhítő körülményként figyelembe venni az **ittas állapotot** a bírói korrekcionalizáció alkalmazásakor. A Kúria 1928-ban arra az álláspontra jutott, hogy az ittas állapot nem adhat okot a 92. § alkalmazásához.⁶⁷ Ennél jóval korábban, 1900-ban pedig a következőképpen döntött: „Az ittasság csak feltételesen és a beszámíthatóság határához közel fekvő magas fokban indokolhatja a Btk. 92. §-ának alkalmazását.”⁶⁸ Ehhez képest a Semmitőszék és az alsóbb bíróságok is elég gyakran figyelembe veszik az ittasságot, mint a korrekcionalizációkor mérvadó enyhítő körülményt. Igaz, az esetek többségében nem alkalmazzák az intézményt ittas állapot fennforgásakor, de ezt korántsem azért teszik, mert az ittasság nem elég nagyfokú, hanem mert egyébként kevés az enyhítő körülmények száma. Egy a következő fejezetben részletesen kifejtett esetben a Zentai Királyi Járásbíróság már az enyhe fokú ittasságot is megfelelőnek tartja.⁶⁹

A klasszikus enyhítő körülményeken túl jelentkeztek egészen különlegesek is, mint például az Osztrák–Magyar Monarchia széthullása okozta zavart pszichés állapot. A határozat így szól: „Enyhítő körülményként figyelembe vétetnek: a családi állapot, a gyengeelméjűség, az ittas állapot, a háborúban kialakult vad jellem, ezen kívül az, hogy a cselekmény 1918. november elején hajtatott végre azokban a forradalmi időkben, mikor a vádlott lelki állapotára általános hatást gyakorolt az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlása; súlyosító körülményként jelentkezik, hogy a vádlott 1909-ben súlyos testi sértés miatt négy év börtönre ítéltetett. Alkalmazásra kerül a Btk. 92. §-a, mert a deliktum, ami miatt a vádlott korábban elítéltetett nem haszonszerzés céljából követtetett el.”⁷⁰ Hivatkoztak továbbá arra is a korrekcionalizáció érdekében, hogy a bűncselekményt háborús időszakban követték el. Pl.: A bűncselekménynél, amelyet 1920 márciusában követtek el, nem lehet eredményesen hivatkozni arra a körülményre, hogy a vádlottak a háború hatása alatt voltak, ezért nincsenek meg a Btk. 92. § alkalmazásának feltételei.⁷¹

1.2. Súlyosító körülmények és a korrekcionalizációt kizáró egyéb okok

A súlyosító körülmények körében is elsősorban a tradicionálisakkal találkozhatunk a határozatok vizsgálatakor, mint a büntetett előélet, a kár nagysága vagy a bűnismétlés. Érdekes határozatokat produkált az elkövető személyi minőségének súlyosító körülményként való értékelése. Például súlyosító körülménynek minősül lopás esetén, ha az elkövető **értelmiségi**.⁷² A döntvénytár szerkesztője, Nikola Ignjatović vitatta is ezt az

⁶⁷ Angyal–Isáák: i. m. 94.

⁶⁸ Uo.

⁶⁹ Zentai Történelmi Levéltár, F.078 Járásbíróság, (1919–1941), 1919–1941; B.2667/1919

⁷⁰ Ignjatović: i. m. 1925. 115. számú határozat (K.158/1925), 180.

⁷¹ Nikola Ignjatović: *Zbirka viših sudskih odluka, III.* Újvidék, 1923. 97. számú határozat (a határozatszám forrásbeli gépelési hiba miatt ismeretlen), 130–131.

⁷² Nikola Ignjatović: *Zbirka viših sudskih odluka VII.* Újvidék, 1927. 76. számú határozat (K.56/1926), 180.

álláspontot. Szerinte ilyen esetben szükséges azt is megvizsgálni, hogy mi vitte rá a személyt a bűnelkövetésre.⁷³

A községi **rendfenntartói minőség** olyan fokú súlyosító körülménynek számított a Semmitőszék döntésének értelmében, ami kizárta a korrekcionalizáció alkalmazását.⁷⁴ Előfordult, hogy a rokon kapcsolat is súlyosító körülményként került értékelésre: „Ha fenn is állnak a az enyhítő körülmények: idős kor, családi állapot és a felindultság a vádlott és a megölt személy közötti, a telek miatti tartós ellenségeskedés következtében, nem kerül alkalmazásra a Btk. 92. §-a, mert a vádlott a **saját bátyja ellen** követte el a cselekményt.”⁷⁵

Felvetődött, hogy **halmazat** esetén alkalmazható-e a korrekcionalizáció. A Semmitőszék gyakorlatából az derül ki, hogy a kettő általában kizárja egymást. Kivételes esetben azonban mégis alkalmazásra került a 92.§ bűnhalmazat esetén is. Ha fenn is áll a bűnhalmazat esete, alkalmazásra kerül a Btk. 92.§-a az enyhítő körülmények miatt: büntetlen előélet, a felindultság, a részbeni beismerés, de a Bünvádi perrendtartás novellájának. 33. §-a alapján tekintettel a halmazatra a vádlott terhére a 92. § alkalmazásával kiszabott büntetés lényegesen súlyosabb.⁷⁶ Mivel a tényállás nem ismert, nem derül ki, miért tekintett el ez esetben a Semmitőszék a megszokott gyakorlattól. Az egyik semmitőszéki határozat kifejezetten súlyosító körülményként jelöli meg a halmazatot. A Magyar Királyi Kúria csak egy esetben „Gyilkosságnál súlyosító körülmény a halmazat, mert a gyilkosságra törvényileg megállapított büntetési nem a büntetés halmozásának lehetőségét kizárja.”⁷⁷

1.3. A bírói korrekcionalizáció alkalmazását érintő egyéb határozatok

Kérdésként merült fel, hogy a szerb büntetőkódex által megállapított bűncselekmények esetén alkalmazhatók-e a Csemegi-kódex korrekcionalizációra vonatkozó rendelkezései. E kérdésben a Semmitőszék állásfoglalása a következő: A szerb büntetőtörvénykönyvből származó bűncselekmények alkalmazásánál a szerb büntetőtörvénykönyv általános része az irányadó, ezért a Btk. 92. §-a helyett a szerb büntetőtörvénykönyv 62. §-át kell alkalmazni.⁷⁸ Ezzel az állásponttal vitatkozik a döntvénytár szerkesztője. Szerinte a szerb Btk. általános részének hatályát az egész országra kiterjesztő rendelet III. cikke értelmében mégis a Csemegi-kódex rendelkezése használandó, mivel az elkövetőre nézve

⁷³ Uo.

⁷⁴ Ignjatović: i. m. 1925. 28. számú határozat (K.95/1925), 180.

⁷⁵ Nikola Ignjatović: *Zbirka viših sudskih odluka VIII.* Újvidék, 1928. 110. számú határozat (K.273/1927), 180.

⁷⁶ Ignjatović: i. m. 1925. 17. számú határozat (K.30/1924), 20.

⁷⁷ Angyal Pál – Isáák Gyula: *Büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről* (1878:V. törvény-cikk). Budapest, 1941. 81.

⁷⁸ Nikola Ignjatović: *Zbirka viših sudskih odluka VI.* Újvidék, 1926. 17. számú határozat (K.211/1925), 93–95.

kedvezőbb a szerb kódex korrekcionalizációról szóló paragrafusánál.⁷⁹ Hivatkozik továbbá egy másik határozatra is, amelyből azt a következtetést lehet levonni, hogy a szerb Btk. IX. és X. fejezete által meghatározott bűncselekmények esetén annak általános része alkalmazandó, kivéve ha az adott jogterület büntetőkódexének általános része kedvezőbb a terheltre nézve.⁸⁰

A Semmitőszék megváltoztatta az alsóbb bíróság ítéletét, amikor úgy látta, annak élnie kellett volna a bírói korrekcionalizáció intézményével, és ezt nem tette meg. Ebből is látszik, hogy nemcsak kasszációs, hanem reformatórius jogkört is gyakorolt. Erős felindulásból elkövetett szándékos emberölés miatt (281. § 2. bekezdés⁸¹) a Btk. 92. § alkalmazásával négyhónapos fogházbüntetést, mint főbüntetést szabott ki. Mint enyhítő körülmény figyelembe vették: a beismerés, amely megbánást is tartalmazott, a vádlott fiatal kora (épp, hogy betöltötte a 18. életévét), a büntetlen előélet, mint az is, hogy a sértett éjszaka ment apja házába.⁸² Indoklásában kifejti, hogy az egyébként büntettnek minősülő cselekmény, vétségé válik, hisz fogházat csak annak minősülő cselekményért lehet kiszabni. E határozattal a Semmitőszék igen nagyvonalúan alkalmazta a 92. § az elkövető javára. Egy olyan bűncselekmény elkövetéséért, melynek speciális maximuma 5 évben volt meghatározva, 4 hónapot határozott meg börtön helyett fogházban. Nem meglepő, hogy mindezek után a Ignjatović ezzel a határozattal is vitatkozik. Szerinte túl enyhe ez a büntetés tekintettel a sérelmet szenvedett jogi tárgyra.

A Semmitőszék kimondta, hogy amennyiben a korrekcionalizációt az adott alsóbb bíróság alkalmazta, nem lehet a szintén a 92. §-ra alapozott további enyhítésre irányuló fellebbezést eredményesen benyújtani.

Ha a 92. § a főbüntetés kiszabásakor figyelembe vették, akkor a mellékbüntetés kiszabásakor is figyelembe kell venni.

2. A Zentai Királyi Járásbíróság munkájának bemutatása a Szabadkai Királyi Törvényszék érintésével

Miközben az alsóbb bíróságok ítéletei a délvidéki magánjog legalapvetőbb forrásainak számítottak, büntetőügyekben nem jutott számukra ilyen fontos szerep. Annak igazolása érdekében, hogy a legalsóbb szinten is a felsorolt jogszabályokat alkalmazták, és mert így betekintést nyerhetünk a leghétköznapiabb jogalkalmazás problémáiba, zárásként mégis nagyvonalakban bemutatásra kerül a Zentai Királyi Járásbíróság, valamint annak megfelelő ítéleteivel kapcsolatosan a Szabadkai Királyi Törvényszék tevékenysége.

⁷⁹ Ignjatović: i. m. 1926. 95.

⁸⁰ Uo. 1926. 27. számú határozat (K.113/1925) 93–95.

⁸¹ „Ha pedig az erős felindulást az okozta, hogy a megölt személy a tettest vagy hozzátartozóit jogtalanul súlyosan bántalmazta, vagy megsértette, az emberölés ezen felindulásban rögtön végre is hajtott: a büntetés öt évig terjedhet börtön leend.”

⁸² Ignjatović: i. m. 1925. 7. számú határozat (K.209/1924) 17–19.

Zentára a szerb hadak 1918. november 16-án vonultak be. Ennek ellenére Jakó Sándor, akit 1908-ban neveztek ki járásbíróvá, még 1919. novemberében is a magyar állam bírójaként folytatta tevékenységét. Következésképpen háromszor is áthúzta az ítéletben az „Őfelsége, a Király nevében” szófordulatot, de a királyi jelzőt is legalább egyszer az úrlap egyéb részein. Ítéleteit még 1919. júliusában is a Magyar Népköztársaság nevében hozta, fittyet hányva a Tanácsköztársaságra és a megszállók akaratára.⁸³ 1921-es jegyzőkönyvekben Dobos Antal,⁸⁴ az 1924-esekben pedig már Bogdan Davidović járásbíró nevével találkozhatunk.⁸⁵

A két leggyakrabban előforduló bűncselekménytípus, amivel a Zentai Királyi Járásbíróság foglalkozott: a testi sértés és a határátlépési kihágás. A testi sértéssel kapcsolatos ügyekben a legfontosabb kérdés a cselekmény pontos minősítése volt. Ugyanis a Csemegi-kódex nemcsak a könnyű testi sértést különböztette meg a súlyos testi sértéstől, hanem ismerte utóbbi vétségnek és büntettnak minősülő alakzatait is. A könnyű testi sértést pedig a tetteges becsületsértéstől kellett elhatárolni.

A kérdés jelentősége abban mutatkozott meg, hogy könnyű testi sértés és tetteges becsületsértés esetében az eljárás lefolytatásához a sértett magánindítványára volt szükség. Mivel ezért illeték volt fizetendő, előfordult, hogy az eljárás nem indult meg. Példa: A 14 éves sértettnak az volt a feladata, hogy őrizze a vádlott disznait. Figyelmetlenségéből kifolyólag a disznók szétszaladtak. A sértett ezek után súlyos testi sérülésekkel tért haza. A rendőrségnek azt vallotta, hogy a vádlott háromszor ostorral a hátára csapott, és ötször úgy pofon vágta, hogy eleredt az orrából a vér. A vádlott az ostorcsapást és az orrvérzést nem ismerte el, a pofonok közül is csak hármat. A tárgyaláson a sértett helyett anyja jelent meg, mint törvényes képviselő. Ott a vádlott azt vallotta, ő csak csattogtatta az ostort, de a kanászfűt nem ütötte meg vele. Az ügyészi megbízott azon kérdésére, hogy hány napig betegeskedett a fia, az anya azt felelte, hogy valójában egy napig sem, mások beszélték rá, hogy jelentse fel a vádlottat. Mivel a vádlott három pofont mégiscsak beismert, a sértett képviselője magánvádlóként folytathatta volna a pert, mivel a cselekmény legalább tetteges becsületsértésnek minősül, ha nem könnyű testi sértésnek. A törvényes képviselő azonban határidőn belül nem fizette meg az illetéket, így az eljárás sem indult el.⁸⁶

Természetesen olyan ügygel is találkozunk, ahol a sértett pótmagánvádlóként mégis perbe lépett. Sőt megtörtént, hogy a magánvádló fellebbezéssel élt, és a Szabadkai Királyi Törvényszék megváltoztatta a járásbíróság ítéletét. Az elkövető szándékosan, de emberölési szándék nélkül pléhdobozzal több alkalommal megütötte a passzív alanyt ezzel nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket okozva neki a jobb kezén, a lábán és a nyakán. A Zentai Királyi Járásbíróság könnyű testi sértés vétsége miatt tíz nap fogházbüntetésre és 900 dinár pénzmellékbüntetésre ítélte, ami behajthatatlanság esetén

⁸³ Zentai Történelmi Levéltár, F.078 Járásbíróság, (1919–1941), B.2667/1919

⁸⁴ Zentai Történelmi Levéltár, F.078 Járásbíróság, (1919–1941), K.6593/1921

⁸⁵ Zentai Történelmi Levéltár, F.078 Járásbíróság, (1919–1941), K.5739/1922

⁸⁶ Zentai Történelmi Levéltár, F.078 Járásbíróság, (1919–1941), K.5739/1922

huszonöt nap fogházbüntetésre változott volna. Az elkövető élve fellebbezési jogával a Szabadkai Királyi Törvényszékhez fordult, ami végül a járásbírói ítélet semmiségét mondta ki, és új ítéletet hozott. Úgy vélte, hogy büntetlen előéletre, a részbeni beismerésre, a családra és az indulatos állapotra tekintettel alkalmazandó a már jól ismert 92. §, és 800 dinár pénzbüntetésre és 900 dinár pénzmellékbüntetésre ítélte, amit behajthatatlanság esetén 25 nap fogházbüntetésre volt átváltandó.⁸⁷

Persze a legegyszerűbb változat is előfordult, vagyis hogy súlyos testi sértés vádjával indult ügyben, súlyos testi sértés miatt marasztaló ítélet született. A vádlott néhány társával a kocsmában kártyázott. Egyszer csak T. A. fölkapta a bankban levő 800 koronát, és elszaladt a sértett házához. Mivel a pénzt a vádlott helyezte el a bankban, felkapott egy biciklipumpát és T. A. után futott. Mikor utolérte egyszer ütést mért rá a pumpával, mire ő a vádlott vallomása alapján befutott a sértett udvarába, és magához ragadott egy vaslapátot. A vádlott elmondása alapján attól tartott, hogy T. A. őt megtámadja, és ezért feléje csapott, de az ütés a verekedés megakadályozása céljából közékük ugró sértettet érte. A tanúként kihallgatott kocsmáros vallomása részben megcáfolta a vádlott által elmondottakat. T. A. ugyanis már bent volt az udvarban, mikor a vádlott a kapuban álló sértettre támadt. Az eset után a sértett fiai a vádlottat megverték, a tanúként kihallgatott kocsmáros akadályozta meg, hogy komolyabb bántalmazásra kerüljön sor. A vádlott kissé ittas állapotban is volt az elkövetéskor. A járásbírói súlyos testi sértés vétsége miatt ítélte el a vádlottat, de élt a bírói korrekcionalizáció intézményével: „A vádlott bűnös a Btk. 301. §-ába ütköző, s a 302. §-a szerint minősülő súlyos testi sértés vétségében, amelyet úgy követett el, hogy 1919. július hó 6-án Zentán a zentai határban sértett (...) sértettet szándékosan de ölési szándék nélkül akként bántalmazta, hogy annak következtében sértett nyolcz napon túl de 20 napon belül gyógyuló testi sértést szenvedett. A járásbírói ezért a vádlottat a Btk. 303. §-a alapján a Btk. 92. § alkalmazásával 200 koronára, mint főbüntetésre, ezen felül 50 korona pénzbüntetésre, mint mellékbüntetésre ítéli. A pénzbüntetést behajthatatlansága estére a Btk. 53. § alapján 25 napi fogházra kell változtatni.” A járásbírói az ítélet indoklásában az alábbi módon magyarázza a bírói korrekcionalizáció alkalmazását: „A büntetés kiszabásánál súlyosító körülményül figyelembe vette azt hogy vádlott sértettet minden ok nélkül bántalmazta enyhítő körülményül pedig vádlott büntetlen előéletét, igazolt ittas állapotát, beismerését és az ezekből folyó felizgatott lelkiállapotát, mely nagyszámú enyhítő körülmények mérlegelése mellett a Btk. 92. § alkalmazását, s a pénzbüntetés kiszabását indokoltnak találta.”⁸⁸ Az ítélet ellen fellebbezésre került sor, de a Szabadkai Királyi Törvényszék helyben hagyta.

A határátlépési kihágásról nem magyar jogszabály rendelkezett, hanem az 1920/1921. évi délszláv Pénzügyi törvény 180. §-a. A kezdeti időkben gyakran előfordult a trianoni határ jogtalan átlépése. Á. M. horgosi lakosnak a szőleje Szeged–Nagyszéksóshoz tartozván a trianoni Magyarország területén maradt, és közvetlenül határos volt Horgos községgel, vagyis a Szerb–Horvát–Szlovén Királysággal. 1921. december 28-án reggel 5-6 óra körül elment telkére, ahol öccse, Á. A. is lakott, hogy őt munkára hívja. Úton vissza-

⁸⁷ Zentai Történelmi Levéltár, F.078 Járásbírói ítéletek, (1919–1941), K.2185/1925

⁸⁸ Zentai Történelmi Levéltár, F.078 Járásbírói ítéletek, (1919–1941), B.2667/1919

felé azonban elkapta őket a délszláv határőrség. A járásbíróság ítéletében megállapította, hogy a vádlottak jogszerűtlenül lépték át a határt ezzel elkövetve a határátlépési kihágást, és 3-3 havi elzárást szabott ki büntetésként. Ezen kívül a felmerülő bűnügyi költségeket egyetemlegesen, a rabtartás költségeit pedig külön-külön voltak kötelesek megtéríteni az államkincstárnak. Á. A. esetében a költségeket a bíróság behajthatatlannak nyilvánította a magyar 1890. évi XLIII. tc. 4. §-a alapján. „A kir. Járásbíróság enyhítő körülményként mérlegelte súlyosító körülmény hiányában a vádlottak büntetlen előéletét, azon körülményt hogy I. r. vádlottat nem csempészési vagy más célból lépte át a határt, hanem azért hogy testvérét magához munkára hívja, s hogy II. r. vádlott testvére I. r. vádlott felhívásának eleget téve mint szegény napszámos ember hozzá munkára menni akart – mely ténykörülmények súlyosabb beszámítás alá nem vehetők.”⁸⁹

Az előbbihez nagyon hasonló az ószentiváni K. J. esete, aki abból a célból lépte át jogtalanul a határt, hogy horgosi anyósával ruhát kötessen egyhetes gyermekének. Ugyanúgy három hónapos elzárásra ítélte a Zentai Királyi Járásbíróság az elkövetőt, mint az előző esetben, és az enyhítő körülmények is szinte azonosak.⁹⁰

VIII. Zárszó

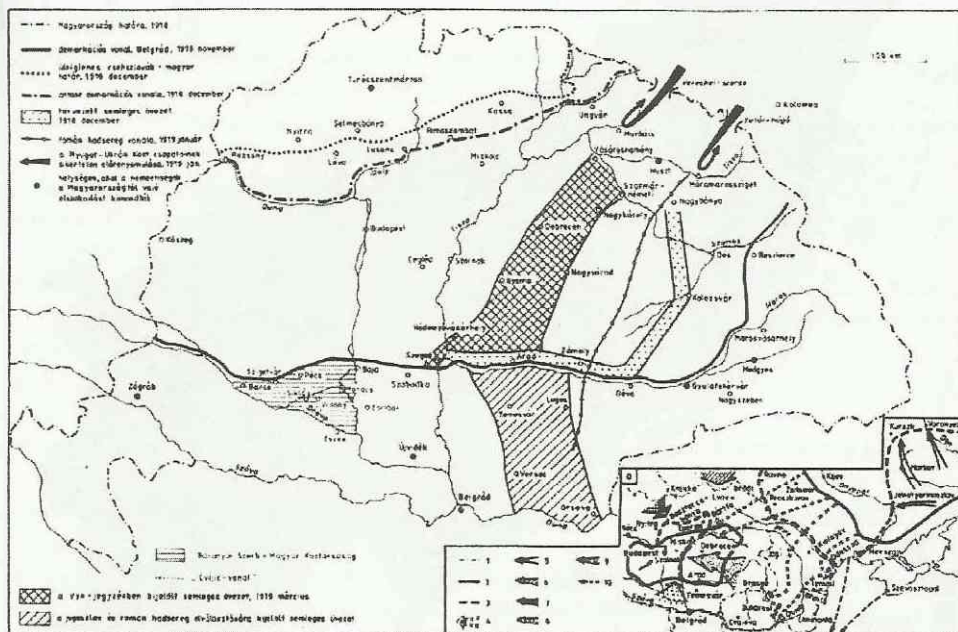
Munkám során igyekeztem egy általános képet adni a magyar büntetőjog helyzetéről a délvideki területeken az 1918 és 1929 közötti időszakban. Ezáltal szerettem volna felhívni a figyelmet arra, hogy a jog is helyet kap azon kulturális és egyéb hatások között, amit Magyarország az utódállamokra gyakorolt. Célom volt továbbá arra is rámutatni, hogy a centralizált államforma dacára mégis látszanak az autonómia csírái.

A vizsgált jogágon túl vannak még egyéb területek, mint például mind a polgári és a büntető-eljárásjog, amelyek hatályban maradása bemutatásra szorul. Mint a bevezetőben utaltam rá, nemcsak a délszláv államhoz került területekben beszélhetünk a magyar jog hatályban maradásáról, hanem a történelmi Magyarország Romániához, Csehszlovákiához, Ausztriához és Lengyelországhoz került területein is megfigyelhető e jelenség. Továbbá érdekes eredményekre juthatnánk, ha megvizsgálánk a magyar jog befolyását az autonóm Vajdaság tartományi törvényhozására a második Jugoszláviában.

⁸⁹ Zentai Történelmi Levéltár, F.078 Járásbíróság, (1919–1941), K.6593/1921

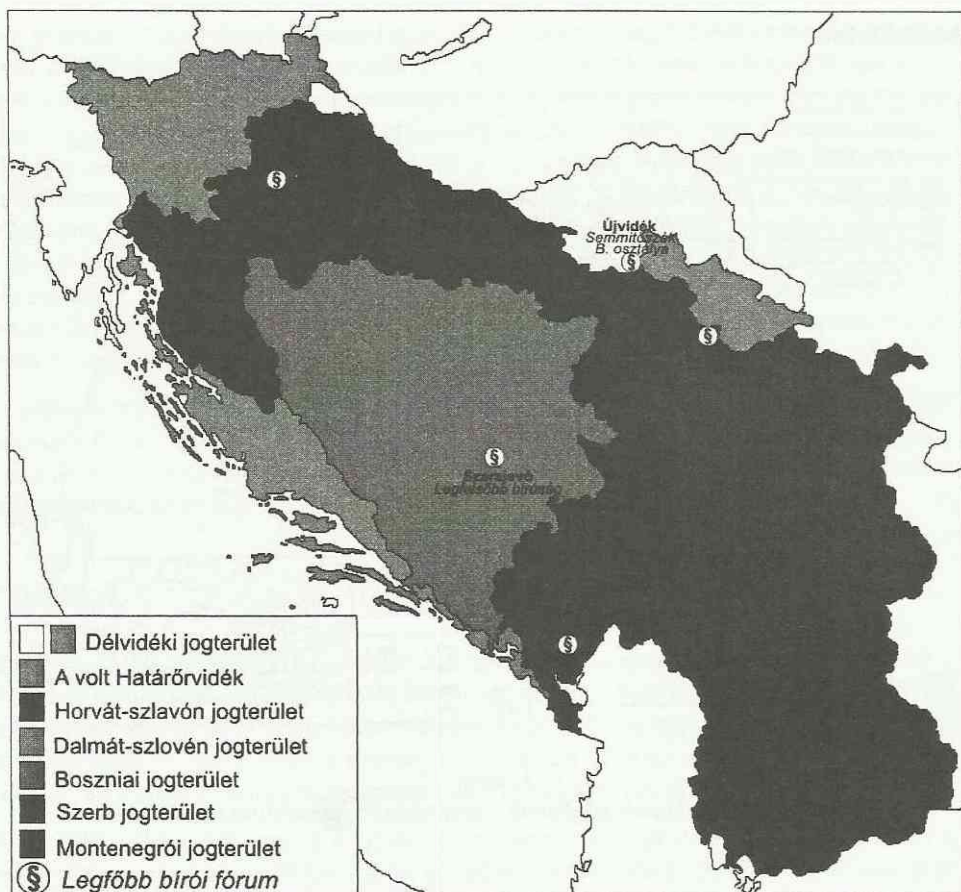
⁹⁰ Zentai Történelmi Levéltár, F.078 Járásbíróság, (1919–1941), 1919–1941; K.6488/1921

Mellékletek

1. ábra

Forrás: <http://terkepek.adatbank.transindex.ro/kepek/netre/167.gif>

2. ábra

Irodalom

- A. Sajti Enikő: Impériumváltások, revízió és kisebbség – Magyarok a Délvidéken 1918–1947. Napvilág Kiadó, Budapest, 2004. 7–27.
- A. Sajti Enikő kutatói oldala,
<http://adatbank.transindex.ro/regio/kutatooldalok/index.php?a=htm&k=14&p=1002.htm>, 2010. október 7.
- Angyal Pál – Isáák Gyula: Büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről (1878:V. törvénycikk) Budapest, 1941.
- Balogh Gábor: Sosemvolt államok a Kárpát-medencében,
<http://tortenelemportal.hu/2009/12/sosemvolt-allamok-a-karpat-medenceben/>, 2010. október 8.
- Dobos János: Zentai kommunisták 1919–1944. Zentai Történelmi Levéltár, Zenta, 1969.

- Gordana Drakić: Osnovni Pravni partikularizam u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca i rad na njegovom prelazivaženju. In: Zbornika radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, 2004. 399–410.
- Gordana Drakić: Osnovni problemi u radu sudova na području Vojvodine 1920–1921. godine. In: Glasnik Advokatske Komore, 2006. 442–451.
- Gordana Drakić: Sudovi na području Vojvodine i problemi u njihovom radu u prvih deset godina postojanja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. In: Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, 2003. 311–318.
- Gordana Drakić: Sudska vlast na području Vojvodine od 1918. do 1919. godine. In: Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, 2002. 371–378.
- Gulyás László: A Vajdaság sorsa az első Jugoszláv Állam keretei között, http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_vajdasag_sorsa_az_első_jugoszlav_allam_keretei_kozott_1918_1941/, 2010. október 7.
- Heka László: Szerbia állam- és jogtörténete. Bába Kiadó, Szeged, 2005.
- Nikola Ignjatović: Zbirka viših sudskih odluka. Újvidék, 1921–1929.
- Kollega Tarsoly István (főszerk.): Magyarország a XX. században, I. Kötet, Ország hadsereg nélkül (1918), <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/55.html>, 2010. október 8.
- Ljubomirka Krkljuš: Istorija država i prava Srpskog naroda. Pravni fakultet Novi Sad, Újvidék, 2008.
- Mezey Barna (szerk.): Magyar alkotmánytörténet. Osiris kiadó, Budapest, 2003. 428–433.
- Mezey Barna (szerk.): Magyar jogtörténet. Osiris kiadó, Budapest, 2007. 318–357.
- Molnár Tibor: A zentai bíróság 135 éve, Dudás Gyula Múzeum- és Levéltárosok Köre, Zenta, 2007. 187–194.
- Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2008.
- Nánási László: Az I. világháború hatása és következményei a magyar igazságügyi impériumra. In: Jogtörténeti Szemle 2011/1.sz. Budapest
- Dragan Nikolić: Krivični zakonik Kneževine Srbije, Niš, 1991. Függelék: Kriminalni (kaznitelni) zakonik za Knjažestvo Srbiju.
- Ujlaki Miklós: A magyar jog sorsa a Jugoszláviához csatolt területeken. Franklin-társulat, Budapest, 1934.
- Nikola Srzentić, Ljubiša Lazarević, Aleksandar Stajić: Krivično Pravo Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije – Opšti deo. Savremena Administracija, Belgrád, 1981. 65–68.
- Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái, <http://mek.niif.hu/03600/03630/html/t/t27980.htm>, 2010. október 8.
- Zentai Történelmi Levéltár, F.078 Járásbíróság, (1919–1941) www.vrh.sud.rs (2010. október. 8.)